

Ng'oong'uutyēēt Nyēē /kikiiboorchi Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē:
 Kiitiil :Chuustiinō nyoo kichāmtooy kume kubo
 kāāyēnēēnyii ānkiming'iisyē yu kikiikukeeyta
 :kēnyiiisyēk chēē kimāchē kuyitē bokolwookik
 āyēng' KK, kule lēbkēēyiintēēt Yoowaana nyoo
 ki ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō :nyēē kisirē
 kitaabuuni bo Ng'oong'uutyēēt. Tinyē :kitaabuuni
 ng'oong'uutēk āk tukuuk chēē /kikiiboor chēē
 kinyōōru :Yoowaana kurataat ām Baatmo wōloo
 kikiikwēēn :bēy. / Kiisōōtē kule / kikēēsirē
 kēnyiitaab 95 KK, kubāytooyiisyē Toomiityaan
 ām kiriinkēētaab Rooma. Tākwoomē biiko mēt
 bēsyōōsyēchu kule wuu nyēē kimā lēbkēēyiintēēt
 Yoowaana :nyēē kisirē kitaabuuni. Ānkoo kuwuu
 nyooto, kerkeey :ng'aleek chēē chaang' chēē mii
 kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu
 wōloo kisirta :Yoowaana, chēbo bārōōnōōkyii
 āk nyi bo Ng'oong'uutyēēt. Sālu :ng'aleekaab
 kitaabuuni kuutiit nyoo bo Iburaneek, ng'ālyoo
 nyēē ibooru kule imuuchē /kikeesiree kurook
 kuutiitaab Iburaneek nto nyēbo Araameek nto
 yityo /bokēēwēēkyi nyēbo Kirikiik. Imuuchē ku
 man kule kisiree :Yoowaana ng'oong'uutēkyii
 kuutiitaab Kirikiik kōōwuruurē :ng'aleekaab
 kuutiinyii bo Iburaneek.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kubāytooyiisyē
 :Nēērō, / kikēēwus biikaab Kiriistō nyēē -/

mākyoomu nto miisin ām kēnyiitaab 64-68 KK. Ki kēnyiisyēchuutēchu yoo / kikēēbākāchē lēbkēēyiintēēt Bāwulō āk Bētērō. Nteenee kiyēk :kōōrēēt murō ām kēnyiisyēk chēē kibāytooyiisyē :Fasbaasyaan āk Tiitō. Nto yu kachokunam :Toomiityaan bāytooyiisyēēt, kutoow subak :wusiisyēēt. Kimāchāmchiintōōs :bāytooyiintooni āk yoo kiyibē :biikaab Kiriistō kule bāytooyiintēng'waa :Yēesu, kunyoo kitay :icheek kukutunkyi Toomiityaan. /Kikēēsirē kitaabuuni ām bēsyōōsyēchooto bo wusiisyēēt.

Kikēēbchēwunēē kitaabuuni āyēēng'. Tinyē :komosta nyēbo taay (kur. 1-3) ng'aleek chēē / kikēēsirchinē kanisoosyek tisab ām Eesya nyoo Mining' (Uturuki). Nto komosta nyoo bo āyēēng' (kur. 4-22), kutinyē ng'oong'uutēk āk tukun chēē chaang' chēē / kikiiboor kurubta keey āk bēsyōōsyēk choo kwoonii, chēē / kikēēmwoowunēē ng'al chēbo kitōōntōyēēn. Iliiwu keey :ng'oong'uutēk nyēē mārōōbu keey kurubta keey āk bārooyinto nyēē yēyāktōōs, kurub kuu wōloo rāruntooy :kuutiitaab Iburaneek ng'aleekwaa. Kunyoo, mākyinē chiito nyoo sumānē kōōnkēt wōlēē rōōbuntooy keey :ng'aleek sukukas kule nkōnō :nyēē ikēērē nyiin ake. Nteenee wuuyiityinē :yuutēyu biiko choo ywooyē ng'aleek cheekwaa kōōnkēt kule nkōnō :nyēē kiyēyāktōōs āyu.

Irābchinē :ng'oong'uutēchu chuunnyēētaab rōkōs nyēē / kikēēyēchi Yēyiin, nyēērunēētaab Yēyiin kōōng'woonchi kibrōkōsiis, /kikiibēl Buunyoontēēt āk kāāmuukēywēēkaab rōkōs, chōōnēētaab Kiriistō / kēēkāsē, ng'aleekaab kēnyiisyēk kisyeereet

akeenke, yēē yitu :tabantaab kōōrēēt ankookeer :yēē / kēēyēyēē kōōrēēt ng'wēny āk barak nyēē lēēl wōlēē māmii :rōkōs āk nyalil ānku wōlēē -/ mābokēēkāsē subak meet, ng'woonin āk lōōkyoo (kur. 21:4).

Ārōōrunēēt

¹ Ng'oong'uutyēēt :nyi nyēē kiikoochi :Yēyiin Yēēsu Kiriistō kōōboorchi biikyii ng'aleek chēē māchāktōōs kuyēyākiis ām lēēkitō. Kiiyookto :Yēēsu malayikeenyii wokōōboorwoo anii motwooriintēenyii Yoowaana, ng'aleechu. ² Āmwooyē kiyēē kyāākāsē, ng'ālyoontēētaab Yēyiin āk ng'aleek kurubta key Yēēsu Kiriistō. ³ Ibēruuroot :chii nyoo kasuman ng'aleechu ānkōōbēruurootiin :choo kāyēbchi yīit ankooywey kiyēē siraat kuuyu lēēkit kuyēyākiis :ng'aleechuutēchu.

Kāāsubooyiisyēēt

⁴ Anii :nyoo Yoowaana. Āsubooyē kanisoosyek ām kiriinkōōsyēk tisab chēbo yēēmēētaab Eesya. Miitē :Yēyiin ānkimii ānku nyoo mākuchō. Kōōbēruurook :inee kuboonto key tāmirmirookyii tisab choo miitē taayeetaab ng'echereenyii bo bāytooyiisyēēt ānkukōōnook kaalyeet. ⁵ Kōōbēruurook :nkinee Yēēsu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet. /Kiikoosēē key ng'aleekyii, inee nyēbo taay /kiing'ēētēē meet ānku inee :nyēē bāwu bāytooyik ām kōōrēēt. Itōrōōroot :nyoo chāmēēch ankiwasta korotiikyii sukootyakteeneech ng'ōōkiswookiyoo. ⁶ Kikōōnēēch :Yēēsu

kēēbāytooyiisyē āk inee ānkēēyēchinē yiisyēēt Yēyiin nyoo Kwaan. Kutōrōriit :Yēesu nyoo boonto kāāmuukēywēēk ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

⁷ Okas baa, chōōntooy :inee boolik ankumakukas :chii ake tukul ānkoo mbo choo kibārē inee. Yooto mākuriiryō :biikaab kōōrooni tukul. Aay, kuwuuyiit nyooto.

⁸ Mwooyē :Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo mii, ānkimii ānku nyoo mākuchō ānkubāwu kiy ake tukul kule, “Anii ku *Alfa āk Omeeka, nyēē ātoowu ānkāāwoong'tooy.”

Toowunēētaab ng'oong'uutyēēt

⁹ Anii nyoo ng'eetaabkoomēt Yoowaana nyoo kēēnyāliiltōōsii :tukul kubo yiisyēētaab Yēesu. Kikukōōno nkanii :Yēesu muytaayeet ānkēēboontē keyy ām bāytooyiisyēenyii. /Kikēēkweryootoo ākoy Baatmo kōōroonoo kiikwēēn :bēēko kuuyu kyāā-āmtootē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkāāng'āloolootē Yēesu. ¹⁰ Kichōōnchoo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ām bēsyēētaab Mokoryoontēēt,* nto yooto, akas kuu-tiit ām lētuunyuū nyēē kichēy kuu aryeembuut. ¹¹ Kimwooy kule, “Isir kiyēē ikāsē ānkiiyookyi kanisoosyechu tisab: nyēbo Ēfēēsō, Simiirna, Beerkamoon, Tyaatiira, Saarti, Filateelfya ākoo Laawotikeeya.”

¹² Yooto, aweech keyy akas kule ki ng'oo :nyooto king'āloolwoo. Nto ābērē ālē, akas tukuuk tisab

1:6 Chuy. 19:6; Isa. 61:6; Room. 5:17; 1Bēt. 2:5, 9; Ng'oong'. 5:10; 7:15; 20:4, 6; 22:3, 5 **1:7** Seka. 12:10; Mat. 24:30; Yoowa. 19:34, 37

1:8 Isa. 44:6; Ng'oong'. 1:17; 2:8; 21:6; 22:13 * **1:10** Bēsyooni ku nyoo bo Chumābiili. **1:10** Yēyuut. 20:7; 1Kōōr. 16:2; Ng'oong'. 4:2; 17:3; 21:10

chēbo *ta-aabuut choo /kiitōōrē taariinek. ¹³ Kimii :kiy nyēbo kwōng'uut nyēē wuu chii kwēēnuutaab tukuuchoto, nyēē kikiilaach sireet nyēē kooy nyēē kitiinyē ng'wēny /ānkikēēmūrēē tekeenyii kiy nyēē wuu anwa nyēē kiboonto tōōntaab ta-aabuut. ¹⁴ Kiilēkēchēēchē :mētīt anki leelach :buutēēkyii kuu chēēko ānkichōōnēē :maata koonyekyii nyēē kiirikitiitē. ¹⁵ Kiilēkēchēēchtōōs :kērēēnkōōk kuu syaabeet nyēē /kātākiinēmunēē ma. Kiiruumē :kuutiinyii kuu bēēkaab chēēsuruur. ¹⁶ Kikinamee āwunyii nyēbo taay kookeelik tisab ankichuwunee kuutiinyii :chōōkiit nyēē litaat wook tukwaay. Ki-wuu :tokochnyii asiista nyoo kēēluuw.

¹⁷ Yu kaakas chiichoo, āryookyi keey kērēēnkōōkyii taay wuu nyēē kaameey. Yooto kutiinyēēnoo :chiichoo āwunyii nyēbo taay ānkumwoowoo kule, “-Mēēmuy, anii :taayta āk lētuut. ¹⁸ Āsoboot :anii! Kikyaameey, nteenee ikas āsoboot ākookoy. Āboontē yootēywēēkaab meet āk *kāābkwoombiich.

¹⁹ Kunyi, isir nanyuun tukuuk choo keekas kuanam wōlēē mii :choo mii āk choo mākyūyākiis lētuunoo. ²⁰ Kany ā-ārōōru ng'ālyoo kurubta keey āk kookeelichaa tisab choo kēēkāsyyinē āwunyu nyēbo taay āk tukuuchoo bo *ta-aabuut choo /kiitōōrē taariinek. Kookeelik tisab ku malayikaanik chēbo kanisoosyechaa tisab nto tukuuchoto tisab choo /kiitōōrē taariinek ku kanisoosyechaa tisab.

2

1:13 Tān. 7:13-14 **1:16** Ibu. 4:12; Ng'oong'. 2:12, 16; 19:15, 21

1:17 Tān. 8:17; Ng'oong'. 1:8 **1:18** Room. 14:9; 1Kōōr. 15:25-26

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Ēfēēsō

¹ Sirchi malayikeetaab kaniseetaab Ēfēēsō: Anii :chiichoo kaanam kookeelichaa tisab ām āwunyuu nyēbo taay ānkāāwēēsytēē tukuuchoo tisab choo / kiitōōrē taariinek choo /kikeeyeyee ta-aabuut.

² Ānkētē kule kyoo-am booryēēt miisin ānkyōōmuytoochi wusiisyēēt. Ānkētē kule -mōōriiku kibrōkōsiis. Kyootyem mbo bichoo yēyē keey kule *lēbkēēyikaab Yēyiin āmāwuu nyooto ankyookas kule kiblembechiis :icheek.

³ Kyōōmuytoochi nyāliluutēk kubo kaayneenyuu āmānōōchoosyē.

⁴ Ānkoo kuwuu nyooto, ātinyēēnook kwek. -Mōōchāmoo ra kuu wōloo kyōōwuyyē taay.

⁵ Osoot wōlēē kyōōwuyyē yoo kibo taay kutoombo ōsuuytooy. Kunyi, oweekse ankooyey ng'aleek choo kyōōyēyē taay. Yoo kamoowekse, +māāchōōnchook

ānkāānēmūnēēnook kiyoo /kiitōōrē taariit ām yoo miitē. ⁶ Nteenee ng'aleek :chu chēē kāroomēch ām wōlēē ōmiitē :akweek: Ōwēchē ātēbuutēkaab Nikolaayeek kuu yoo āwēchē :nkanii.*

⁷ Nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek. +Māāchāmchi chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta, kwaam lokoyeekaab kēētitaab soboonto nyēē miitē kibkōōnkōy.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Simiirna

2:1 Ēfēēs. 1:1; Ng'oong'. 1:16, 20 **2:2** 2Kōōr. 11:13; 1Yoowa. 4:1

* **2:6** Kiinēētē :Nikolaayeek kule kimā miyaat :martaayeet. **2:7** Toowu. 2:8-9; 3:22-24; Ng'oong'. 22:2, 14, 19

⁸ Sirchi malayikeetaab kaniseetaab Simiirna: Anii :chiichoo bo taayta ānkubo lētuut, nyoo kimēē ānkusoboot subak.

⁹ Ānkētē wusiisyēēt nyēē kwōōnyōōru ānkāānkētē banannyaantiing'woong', ānkoo kuwuu nyooto, ōyēku mokorēēn! Ānkētē subak seemseemnyeet nyēē mwooyē :Yuutayeek choo kuurē keey kule biikaab Kiriistō. Mā biikaab Kiriistō :bichoo mbo kisich nteenee bo Syeetaani. ¹⁰ -Mōōmuuyēē nyalil ake tukul nyēē mākuchōōnchook. Kāāmwoowook, makukerta :Kibrōkōsyoontēēt alak ām akweek kāābrātiisyō. Makutyemaak ānku +mōōnyāliilchē bēsyōōsyēk taman. Nteenee okaaseenaa keey ānkoo kēēsākyook :yooto / keebakachaak. +Māātuwēnēēnook :anii soboonto.

¹¹ Nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek. Mānyōōru :chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta ng'woonin mbo kisich ām meetaab āyēēng'.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Beerkamoon

¹² Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Beerkamoon: Anii :chiichoo āboontē chōōkiinoo litaat wook tukwaay.

¹³ Ānkētē wōlēē ōminyē, wōloo bāytooyiisyēē :Syeetaani ām kiimnātēēt. Ānkoo kuwuu nyooto, kyōōkiilchoo. Manootayaa mbo ām bēsyōōsyēchoo kibo āmtooyiintēēnyuu Antibaas. Kiiyyoong'unēē :inee manta / ānkikēēbākākyi kiriinkēēng'woong' wōloo minyē :Syeetaani.

2:8 Ng'oong'. 1:8, 18 **2:9** 2Kōōr. 6:10; 11:14-15; Yāāk. 2:5; Ng'oong'. 3:9 **2:10** Mat. 10:22; 1Kōōr. 9:24-25 **2:11** Ng'oong'. 20:6, 14; 21:8 **2:12** Ng'oong'. 1:16

14 Nteenee ātinyē ng'ālyoob kwek ām wōlēē ōmiitē: Mii :biich wōlooto ōmiitē chēē rubē kāānēētiisyēētaab Balaam nyoo kiinēētē Balak kwaasan Isrāyēēliik kuchoolwookēn kukaam banyeeek choo /kēēsooytoochinē āynātōōs nto yooto kumarta. 15 Nto subak ōboontē :akweek biiko alak chēē rubē kiyēē inēētē :Nikolaayeechaa. 16 Kunyi, oweekse! Nto buch, +māāchōōnchook ām lēēkitō ānkāābooryēē bichooto ām chōōkiinoo chōōnēē kuutiinyuu.

17 Chii nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek. Nto chiito nyoo kēēbēliis +māākoochi maana āmnyoontoonoo konoraat. +Māākoochi chiichooto subak rwaa nyēē siirwoo nyēē siraat :kaayneet nyēē lēēl nyēē inkēt baateey :chiichooto nyōōru rwaantaanaata.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Tyaatiira

18 Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Tyaatiira: Anii ku Lakwataab Yēyiin nyoo iriki-tiitōōs :koonyek kuu maata ānkōōlēkēchēēchtōōs :kērēēnkōōk kuu syaabeet nyēē karaaran.

19 Ānkētē kiyēē ōyēyē, chamateeng'woong', kaakaaseeng'woong', yiisyēēng'woong' ākoo muytaayeeng'woong'. Ānkētē subak kule ōmiitē ōyēyē ng'aleechuutēchu miisin kusiir wōlēē kyōōyēytooy yoo kibo taay. 20 Ānkoo kuwuu nyooto, ng'ālyoob kwek ku kule: Ōbāroochinē Cheesebeel, koorkoonoo kuurē keey kule *wōōrkooyoo nyēbo Yēyiin, kwaasanta biikyuu

2:14 Kāāyiit. 25:1-3; 31:16; Ng'oong'. 2:20 **2:15** Ng'oong'. 2:6

2:16 Ng'oong'. 1:16 **2:17** Tyēēn. 78:23-25; Yoowa. 6:48-51

2:18 Ng'oong'. 1:14-15

ām kānēētiisyēēnyii kut kōosuuchi martaayeet ankwaam āmit choo / kēēsooytoochinē āynātōōs.
 21 Kwāākoochi koorcoonoo bārooyinto nyēē kaweekee am choolwookātēētaab martaayeet amāchāmē kuweek. 22 Kunyi +māāmilchi inee kisyereet† ankaayey bichoo mārtootē tukul kulālākiis miisin yoo kamaweekee ng'aleehaa bo koorcoonoo. 23 +Maabakach mbo lōkōkaab koorcoonoto. Mākōōnkētēē yooto :biikaab Kiriistō kule anii :nyēē ānkētē kāāsōōtēywēēkaab biiko tukul ak kiyēē mächē :bichooto. +Māāyēchi chii ake tukul ng'ālyoo kurubta keyy ākoo kiyēē kiikuyey. 24 Nto akweek alak am Tyaatiira choo manoonam kānēētēywēēchoo bo koorcoonoo amanoneet keyy ng'al choo kuurē :alake kule 'ng'aleekaab āriit' chēbo Syeetaani, amwoowook kule -māātāsyook nyikiisinto ake. 25 Nteenee, tōōkiilchi ng'aleek chēē kāroomēch choo / kiikiineetaak ākoy wāāchōō.

26 +Maayey chiito nyoo kēēbēliis nyoo makurub ng'aleekyuu ākoy tabanta, kubayta kōōrōōsyēk.
 27 Kuu yoo / kikeesir kule, 'Mākubāytooyiisyēē :inee kirōktaab karneet ānku mākuyyēyi biiko kuu tērēēn,† mākunyoōr kāāmuukēywēēk kuu yoo kyāānyōōrunēē :anii Baaba. 28 +Māākoochi nkinee toboyaanteet.

29 Chiito nyoo yēbē yit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

2:20 Kāāyit. 25:1-8; 1Bāy. 16:31; 2Bāy. 9:22; Yēyuut. 15:20
 † **2:22** "/Kēēmilchi kisyereet" am kuutiitaab Kirikiik kōōbooru kule /kēētōōrchi bōōr. **2:23** Mat. 16:27 **2:25** Ng'oong'. 3:11 † **2:27** Tyēēn. 2:9 **2:27** Ng'oong'. 12:5; 19:15 **2:28** Ng'oong'. 22:16

3

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Saarti

¹ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Saarti: Anii :nyoo nāmē Tāmirmirookaab Yēyiin tisab āk kookeelik tisab.

Ānkētē kiyēē ōyēyē. Yibook :biiko kule ōsobchootiin nteenee kyōōbēku ōsobtōōsii. ² Kunyoo ōsēwu. Ōmwooy kiy kisich nyoo tōōboontē kutoombo kubotē, kuuyu kwāānkēt kule mā churtaat :kiyēē ōyēyē ām taayeetaab Yēyiintēēnyuu.

³ Osoot nanyuun kiyēē / kiikiineetaak āk nyēē kyookas. Ōkoonyit ng'aleechar ankooweeksee miyootyēt. Nto yoo kāmōōsēwu, +māāchōō kuu chōōriin nyēē -mōōnkēt āsiiswēk chēē āchōōnchook.

⁴ Ōboontē biiko chēē ng'ēri ām Saarti chēē riibē ātēbuutēkwaa kumanam :lēelis. +Māāwēesyētite keey bichoo, kōōlookootiin sirook chēē leelach kuuyu yēmootiin kuyey kuu nyooto. ⁵ Chiito nyoo kēēbēliis, makoolaach sirook chēē leelach. Mākoy ānēmunēē kaayneetaab chiichoo kitaabuutaab soboonto, nteenee +māāyibchi kaayneenyii Baaba āk malayikaanikyii.

⁶ Chii nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēēetaab Yēyiin kanisoosyek.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Filateelfya

⁷ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Filateelfya: Anii :nyoo ātiliil ānkāābooyē man nyoo ānāmē yootēwoontēetaab *Tāwuti. Māmii :chii

3:1 Ng'oong'. 1:4, 16 **3:3** Mat. 24:43 **3:5** Ng'oong'. 6:11
3:5 Chuy. 32:32; Filib. 4:3; Ibu. 12:23; Ng'oong'. 13:8; 17:8; 20:12, 15; 21:27

nyēē imuuchē kuker kiyēē āyootē, āmāmii :nyēē imuuchē kuyaat kiyēē ākērē.

⁸ Ānkētē kiyēē ōyēyē. Ānkētē kule ōboontē kāāmuukēywēēk chēē ng'ēri ānkyōōriib ng'ālyoontēēnyuu, amanootayaa. Okas, kyāāyootwook kurkeet nyēē -mēēmuuchē :chii kuker. ⁹ +Maayey bokukutung'wook :Yuutayeek choo bo Syeetaani choo kuurē keey kule biikaab Yēyiin āmāwuu nyooto. Yooto nanyuun, mākōōnkēt :bichoo kule āchāmook :anii. ¹⁰ Kyoomuyte kuu yoo kyāāmwoowook. Kunyi, +maayeetaak :nkanii ām tang'anyta nyoo mākuchō kōōrēēt ankutyem biiko choo bo kōōrooni. ¹¹ +Māāyēēwu areet akeenke. Kunyoo ōriib kiyēē kyōōyēnchi simēēnēmūnēēnook :chii kiyēē +/- mākēētuwēnēēnook. ¹² +Maayey chiito nyoo kēēbēliis kuyēk tolochtaab Kōōtaab Yēyiintēēnyuu, nyēē mākoy kubakaakta :chiichoo kōyoo. +Māāmoolchi chiichoo kaayneetaab Yēyiintēēnyuu āk kaayneetaab *kiriinkēētaab Yēyiintēēnyuu, nyooto ku Yēērusālēēm nyēē lēēl nyēē mākūrēkunēē barak wōlēē mii :Baaba. +Māāmoolchi subak chiichoo kaayneenyuu nyēē lēēl.

¹³ Chiito nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Laawotikeeya

¹⁴ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Laawotikeeya: Ng'ālyoo nyēē mwooyē 'Kuwuuyiit nyooto', ku nyi: Abooyē manta, /kiikoosēēnoo keey

3:7 Isa. 22:22; Mat. 16:19 **3:9** Ng'oong'. 2:9 **3:10** Luuka 21:19; 2Bēt. 2:9 **3:11** 1Kōōr. 9:24-25; Ng'oong'. 2:16; 22:7, 12, 20
3:12 Ng'oong'. 14:1; 22:4; 21:2

ānku anii :nyēē toowunēēnoo keey :kiy ake tukul
nyēē kiyey :Yēyiin.

15 Ānkētē kiyēē kyooyey nteenee olēblēbēch.
Ki karaam nto kyōōkāytitēch nto olāyootiin.*

16 Nteenee, kuuyu olēblēbēch, nyēē -mōōlāyootiin
nto okāytitēch, kaakuriik ang'utwaak ām
kuutiinyuu. 17 Ōmwooyē :akweek kule, 'Kēēyēku
:acheek mokorēēn nto kule kiikēēnyōōru bāytit
nyēē māmii :kiy nyēē -mākēēboontē.' Nteenee,
-mōōkāsē :akweek kule oburyētootiin, kyōōchooririi,
ōyēku bānoon, okōryootiin ānkōōbēēsyētē
kibchuraat.

18 Ārwookwook :anii nanyuun kule
o-aleenaa anii *ta-aabuut nyēē / kikiitiliilē
maat, sōōyēku mokorēēn. O-aleenaa sirook
chēē leelach olaach simoobeesyēt kibchuraat,
ng'ālyoo nyēē yibchook muyāt. O-aleenaa
saakityeek ānkōōroonkyi koonyek sookaste.

19 Āburoong'tooy biiko choo āchāmē āchuulē.
Oweeksee choolwookātēēng'woong' ānkōōnēmchi
keey Yēyiin. 20 Āmiitē kurkat ākuursē. Chii nyoo
kakas kuutiinyuu ankootyaach keey, +māāwut
soboonnyii kēēminy :tukwaay. 21 +Maayey chii
nyoo kēēbēliis kōōbuur yoo ābāytooyiisyēē :anii kuu
yoo kyāābēliisyē :anii ānkāābuurtē keey āk Baaba
ām yoo bāytooyiisyēē :inee.

22 Chii nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē
:Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.”

3:14 2Kōōr. 1:20; Ng'oong'. 1:5 * 3:15 /Kikēēmōōysēē bēēko
chēē lāyootiin /ānkēēyyēē chēē kāytitēch. 3:17 1Kōōr. 4:8 3:18
1Bēt. 1:7; Ng'oong'. 6:11 3:19 Ibu. 12:5-6 3:21 Ibu. 8:1;
Ng'oong'. 1:6

4

Bāytooyiisyēēt ām Kaab Yēyiin

¹ Yu kakeeyta :choo, ānyōōru :anii ng'oong'uutyēēt nyēē kyaakas kurkeet nyēē kiyaataat ām barak. Kikuurso :kuut nyēē kichēy kuu aryeembuunaa kyāākāsē kung'āloolwoo. Kimwooyē kule, “Chōō wōli bo barak sāābooruung' tukuuk chēē mākuyēyākiis.” ² Kinama bakeenke :Tāmirmiryēēt ānkuyibo barak ankaakas chiito ake nyēē kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt.

³ Kiilēkēchēchē :tokochtaab chiichoo kuu almaasiit nto kuwuu rwaa nyēē karaaran. Kimii :cheebkalaasyeet keebaawuut yooto kikiibuurēē :chiichooto. Kiikwēnyē :cheebkalaasyaanaa kuu rwaa nyēē nyalil nyēē / kēēkuurēē simāriitiit.

⁴ Kikiimuut ng'echeraanaata wōō :ng'ēchērōōk alake tibtēmu āk ang'wan chēbo bāytooyiisyēēt ānkikiibuurēē ng'ēchērōōchoo :booyik tibtēmu āk ang'wan. Kiiloochē :booyichoo sirook chēē leelach āk kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt chēē / kikeeyeyee *ta-aabuut. ⁵ Kiiwēchēē

:iileet ng'echeraanaa wōō ānkutulē. Kilāytōōs :nōmōryēēk tisabu ām taayeetaab ng'echeraanaa. Ki tāmirmirookaab Yēyiin tisab :chuutēchu. ⁶ Kimii :kiito ake taayeetaab ng'echeraanaa nyēē wuu araarayta anki tankilil kuu kiiyēēt.

Kikiimuut ng'echeraanaa wōō :tukuuk alake ang'wanu chēē sobchootiin ānki mā ng'ēri :koonyek bōōrwoonikwaa. ⁷ Kerkeey :akeenke

4:1 Ng'oong'. 1:10 **4:4** Kāāyit. 1:44; Ng'oong'. 5:8; 7:4, 11; 11:16; 14:3; 19:4; 6:11 **4:5** Chuy. 19:16; Seka. 4:2, 10; Ng'oong'. 1:4; 8:5; 11:19; 15:1; 16:18; 17:9 **4:6** Ng'oong'. 15:2

ām tukuuchoo ng'ētunyto, kukerkeey :nyēbo
 āyēēng' wuunweet, kuboonto :nyēbo sōmōk tokoch
 nyēē wuu nyēbo chiito, nto nyēbo ang'wan
 kukerkeey :nyoo siirērēēt nyoo kateereerta.
⁸ Kiboonto :tukuuchooto tukul kebebaak lo chēē
 kimii :koonyek komoswookik tukul. Kimwooyē
 :tukuuchoo kwiimēn āk kuyyeech kule,

“Tiliil, tiliil, tiliil :Mokoryoontēēt Yēyiin

nyoo bāwu kiy ake tukul,

nyoo mii, ānkimii ānku nyoo mākuchō.”

⁹ Yoo tyēēnē :tukuuchoo kōōkoostooy, kukoonyitē
 ānkubirchinē kōōnkōy chiichoo bāytooyiisyē ānku
 soboot ākookoy, ¹⁰ kōōryookyinē keyy :booyichoo
 tibtemu āk ang'wan taayeetaab chiichoo kēēbuurēē
 ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kukutunkyinē
 nyooto soboot ākookoy. Ikochinē :booyichoo
 kuutwōōsyēkwaa taayeetaab ng'echeraanaa
 ānkumwooyē kule,

¹¹ “Yēyiintēēnyoo, wē, Mokoryoontēēnyoo,

iyemaat / kiikaastiing' inyiing' nyoo iboontē

kāāmuukēywēēk /ānkēēkoonyitiing',

kuuyu kiyēyē kiy ake tukul.

Kiikuyēyākiis :tukuuchoo tukul ānkusobtōōs

kuu wōloo kiimāktooy.”

5

Kitaabuut ākoo Mēēnkit

¹ Nto mii yoo, akas kitaabuut nyēē wuu
 makateet nyēē /kēētooyē. /Kikeesir kitaabuunaa
 wook tukwaay ānkimii āwutaab taay nyēbo chiichoo
 kiibuurēē ng'echeraanaa wōō. /Kikikēēnuchēē

kitaabuunaa tukuuk tisab. ² Kyaakas malayikeet nyēbo kāāmuukēywēēk kukuurchinē barak kule, “Ng'oo :nyēē yemaat kōōnēm tukuuchoo /kikēēnuchēē kitaabuut, sukung'aany kitaabuunaata?” ³ Nteenee, māmii :chii barak, wōlēēb kōōrēēt nto ku *kāābkwoombiich nyēē imuuchē kuyaat kitaabuunaa nto mbo kukas āriit. ⁴ Kyaariir ankaariir, kuuyu kimāmii :chii nyēē kiyemaat kuyaat nto kukas kitaabuunaata āriit. ⁵ Nto mii yoo, kumwoowo :boontēēt akeenke ām booyichoo kule, “-Meeriir. Kāākōōbēliis :chiichoo kuu ng'ētunyaab Yuuta nyoo rutunēē tiikiityoontēētaab *Tāwuti ānkuchōōnēē kōōnyii. Imuuchē :chiichooto kōōnēm tukuuchoo tisab choo / kikēēnuchēē kitaabuunaa ankuyaat kitaabuut.”

⁶ Nto mii yoo, akas *Mēēnkit nyēē wuu nyēē /ka-keebakach kukēēyyoonyēē yēē mii :ng'echeraanaa wōō kukāmuut :tukuuchoo ang'wanu āk booyichoo. Kiboonto :Mēēnkoo kuuyinook tisab ākoo koonyek tisab. Tāmirmirookaab Yēyiin :chooto tisab chēē /kiikiiyooktooy kuba kōōrēēt kumukuul. ⁷ Kiwokōōnēmunēē :Mēēnkoo chiito nyoo kimii ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kitaabuunaa kumii āwutaab taay nyēbo chiichooto. ⁸ Yu kayey kuu nyooto, kōōryookyi keey :tukuuchoo ang'wanu ākoo booyichoo tibtēm āk ang'wan taayeetaab Mēēnkoo. Kiboonto :chii ake tukul ām booyichoo bukan-tiit ākoo kibuumbōōk chēbo *ta-aabuut chēē mii :tukuuk chēē boong'u :yyētiing'waa nyēē anyiny,

5:1 Ēsēk. 2:9-10; Tān. 12:4; Ng'oong'. 5:7 **5:5** Toowu. 49:9;
 Isa. 11:1, 11; Room. 15:12; Ng'oong'. 22:16 **5:6** Yoowa. 1:29;
 Ng'oong'. 5:9, 12; 6:1-17; 7:17; 12:11; 13:8; Seka. 4:10

nto chooto ku soowuutēkaab biikaab Kiriistō.

⁹ Kityēēn tyēēnto nyēē lēēl nyēē mwooyē kule,

“Iyemaat inam kitaabuunaa

ānkiinēmu tukuuk choo /kikēēnuchēē,

kuuyu /kikeebakachiing'

sukuwālāng' :korotiikuuk biiko kukwaanee

kuutuweek tukul,

aroosyek tukul, bōrōryōōsyēk tukul āk

yēmōōsyēk tukul

kukwa wōlēē mii :Yēyiin.

¹⁰ Kiiyey :inyiing' icheek kuyēk bāytooyik

kubāytooyiis ām kōōrēēt

ānkuyēchinē Yēyiintēēnyoo yiisyēēt.”

¹¹ Nto mii yoo, akas malayikaanik chēē

kiyitē kisyēērōōk chēē mātinyē rarwa. Kiimuut

:malayikaanichaa ng'echeraanaa wōō āk

tukuuchoo ang'wan āk booyichoo kutyēēntōōs.

¹² Kityēēnchinē barak kule,

“Yemaat /kēēsilto Mēēnkoo /kikēēbākāchē.

Inee :nyoo tinyē kāāmuukēywēēk, bāytit, ki-

irnātēēt āk nkuruuk.

/Kēēkoonyit, /kiitōrōōr /ankiikaasta!”

¹³ Yooto akas kiito ake tukul nyēē soboot ām

barak, nyēē mii kōōrēēt, nyēē mii araarayta āk

mbo nyēē mii kāābkwoombiich kutyēēnē kule,

“Kusilākoy ākookoy :chiichoo kēēbuurēē

ng'echeraanaa wōō

ānkusilākoy :nkinee Mēēnkoo.

Koonyitootiin :icheek ānku wōōyēch

ānkuboonto kāāmuukēywēēk kēnyiis āk kēnyiis!”

¹⁴ Nto yityo kumwooy :tukuuchoo ang'wanu kule, “Kuwuuyiit nyooto.” Kukuluny :booyichoo ānkuyim kusiltooy Yēyiin.

6

Kiinēm :Mēēnkoo tukuuk choo /kikikēēnuchēē kitaabuut

¹ Nto mii yoo, akas Mēēnkoo kōōnēmu kiito nyēbo taayta ām choo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Kyaakas kumwooyē :kiyoo akeenke ām tukuuchoo kisobchootiin ang'wan kutulē kuu iileet kule, “Chōō!” ² Kyaakaste, nto bērē ālē, akas faraasiit nyēē siirwoo! Kiboonto :chiito nyēē kimiitē faraasiinaa kiyaang'ta āk kuutwēēt ām mētinyii ānkiwo booryoot nyēē kiibēliis.

³ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo āyēēng' nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas kumwooy :kiyoo soboot nyoo kibo āyēēng' kule, “Chōō!” ⁴ Kuchō :faraasiit ake nyēē ki arraa. /Kikiikoochi chiito nyēē kimii faraasiinaa kibchoonchuryēēt nyēē wōō miisin āk kāāmuukēywēēk kuyey biiko kubaraat keey kōōboot tāloosyēēt ām kōōrēēt.

⁵ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo sōmōk nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas kumwooy :kiyoo soboot nyoo bo sōmōk kule, “Chōō!” Akaste nto bērē ālē, kumii taayeenyuu :faraasiit nyēē tuuy! Kiboonto :chiito nyoo kimii faraasiinaa kiito ām āwunyii nyēē /kii-āyēēkiisyēē. ⁶ Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kichōōnēē wōloo mii :tukuuchoo ang'wanu,

kumwooyē kule, “Mākwoolē :beesaanik chēbo yi-isyēētaab bēsyēēt akeenke nkoonuuk mukutuutyēēt akeenke, ankwaal subak *syāyiriik mukutu-utēk sōmōk. Nteenee, -moonyeeree *tifaayiik āk mwaayta!”

⁷ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo ang'wan nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yoto akas kuutiitaab kiyoo soboot nyoo bo ang'wan kumwooy kule, “Chōō!” ⁸ Kyaakaste nto bērē ālē, kumii taayeenyuu :faraasiit nyēē āruus! / Kikēēkuurē :chiito nyēē kimii faraasiini kule Meet ānkimii :Kāābkwoombiich lētuunyii. /Kikiikoochi bichoo kāāmuukēywēēk kubāw komosta akeenke ām komoswookik ang'wan choo bo kōōrēēt tukul kumukuul, sukung'eet koowaang'tee biiko booryēēt, kēmēwuut, tānkuusyēēt āk tyoong'iikaab wuuyēēt.

⁹ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo muut nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yoto akas :tāmirmirookaab biiko ām *kāābkōrōs keel choo / kikēēbākāchē kuuyu kiinēmchi keey ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ¹⁰ Kikuurchinē barak kule, “Wōōy, Mokoryoontēēnyoo nyoo itiliil ānkiibooyē man, ara 'ibuurē ākoy āyu siitiilchi biikaab kōōrooni ng'al iyooku soboonwēkyoo?” ¹¹ / Kikiikoochinoot bichoo sirook chēē leelach ānku kōōyēch. /Kikēēmwoochi tākōōmuuny kisich ākoy kuyityiin :laatitaab mbo ng'eetaabkaamet chēē kimāchē / sikeebakach choo yēyē yiisyēēt kuu nyoo kiyēyē :icheek.

6:8 Seka. 1:8; 6:1-7; Ng'oong'. 19:11, 14

6:8 Cherem. 24:10

6:9 Ng'oong'. 1:2, 9; 12:11, 17; 19:10; 20:4

6:11 Ng'oong'. 3:4-5,

18; 4:4; 7:9, 13; 15:6; 19:8, 14

¹² Kyāārōōtootē kōōnēmu :Mēēnkoo kiito nyēbo lo nyoo / kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Kitook :kibring'ring'nyēēt nyēē kōrōōm miisin. Kitubākoy :asiista. Kusalakay :araawēt kuu koroti, ¹³ ānkōōsuuw :kookeelik kuu mōkōyōōn chēē kararach yoo kāwus :yoomēt. ¹⁴ / Kikiinēnto wōliin bo barak kubot kuu muuyto nyēē / kakiiriiny / ānkiiboot nkicheek lekemoosyek tukul āk kōōrōōsyēk tukul choo kiimuut :bēēkaab araarayta.

¹⁵ Nto yityo kuwuny keyy :bāytooyik, biiko choo tookunootiin, kāāntōōyikaab lukēētaab booryēēt, mokorēēnik, biiko choo bo kāāmuukēy, motwoorik tukul āk mbo biiko alak tukul. Kiwunyēē keyy :bichoo kēbēnoonik āk rwoontōōk ām wōloo bo lekem. ¹⁶ Kikuurchinē :bichoo barak kumwoochinē lekemoosyek āk rwoontōōk kule, “Ōluulchēēch simakaseech :chiichoo bāytooyiisyē āmēēng'woonchēēch :Mēēnkoo, ¹⁷ kuuyu kāākuyityiin :bēsyēēt nyēē ing'woonchinēē :icheek biiko ng'aleek. Ara, ng'oo :nyēē imuuchē kuchilil?”

7

Mākuriibākiiis :biiko choo yēchinē Yēyiin yiisyēēt

¹ Yu kāākuyityo :yoo, akas malayikaanik ang'wan chēē kiyyoong'sēē komoswookik ang'wan chēbo kōōrēēt. Kiyyoong'tooy :malayikaanichaa yoomat ake tukul nyēē wusunēē komoswookichoo ang'wan. Kiyeyakay

6:13 Mat. 24:29; Ng'oong'. 8:12 **6:14** Isa. 34:4; Ibu. 1:12 **6:15** Isa. 2:10, 19, 21 **6:16** Osee. 10:8; Luuka 23:30 **6:17** Chōōw. 2:11; Nāwu. 1:6; Sefa. 1:14-18; Mal. 3:2

kuu nyooto simāwus :yoomeet kōōrēēt nto araarayta nto keet ake tukul. ² Kyaakas subak malayikeet ake kuchōōnēē koong'asiis kuboontoonu ng'oocheet nyoo bo Yēyiin. Kikuurchi barak :malayikaanaa malayikaanik choo ki ang'wan choo kikiikuchāmchi :Yēyiin kule kōōturbuub kōōrēēt ākoo araarayta. ³ Kimwoochi kule, “Masimo-araante kōōrēēt, araarayta ākoo keetiik. Okany ākoy kut /keeng'ooch tokoochikaab biiko choo yēchinē Yēyiintēenyoo yiisyēēt.” ⁴ Yooto nanyuun, akas / kēēmwoowoo laatitaab biiko chēē / kikeeng'ooch. Biikaab Isrāyēēl tukul chēē / kikeeng'ooch ku 144,000. ⁵ Biiko chēē / kikeeng'ooch kukwaanee kōōtaab Yuuta ku 12,000, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Rubēēn /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Kaat. ⁶ / Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Asyeer, /keeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Naftaali /ankeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Mānāāsē. ⁷ / Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Simiyōōn, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Laawi /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Isakaar. ⁸ / Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Sābulōōn, / keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Yōōsēēf /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Beenchamiin.

Bōrōryōōsyēk chēē chaang' chēē irāroochootiin

⁹ Yu kāākuyityo :yoo, akas biiko chēē kimātinyē rarwa chēbo bōrōr ake tukul, kōōr ake tukul āk chēbo yēēm ake tukul. Kikiyyoonyēē :bichooto ng'echeraanaa bo bāytooyiisyēēt āk taayeetaab

7:1 Cherem. 49:36; Tān. 7:2 **7:3** Ēsēk. 9:4, 6; Ng'oong'. 9:4; 22:4

7:4 Ng'oong'. 14:1, 3 **7:8** Ng'oong'. 21:12-13

Mēenkoo. Kikiilaach :bichoo sirook chēē leelach chēē kōōyēch ankikinam sokēēkaab sōōsik.
 10 Kikuurchinē :bichoo barak kumwooyē kule, “Kiiraraacheech :Yēyiintēēnyoo nyoo kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk Mēenkoo.”

11 Kiiyyoong'iis :malayikaanik tukul kumuut ng'echeraanaa āk yoo mii :booyichoo āk tukuuchoo ang'wan choo sobchootiin. Kikubuy kuut :malayikaanichaa ām taayeetaab ng'echeraanaa kukutunkyinē Yēyiin, 12 kumwooyē kule, “Kuwuuyiit nyooto. Kusilākoy :Yēyiintēēnyoo nyoo tōrōōr nyoo boonto kiirnātēēt. / Kēēbirchinē kōōnkōy / ānkēēkoonyitē nyoo bo kāāmuukēy āk nkuruuk kēnyiiis āk kēnyiiis. Kuwuuyiit nyooto!”

13 Kuteebeenaa :akeenke ām booyichoo kule, “Ng'oo :bichu keelaach siroochoo leelach ānku kōōyēch ānkukwoonēē ānō?” 14 Āwālchi kule, “Inkētē :inyiing' oō, boontēēt.” Kumwooy :boontoonoo kule, “Bichoo ku chēē kiikoomuukta wusiisyonoo wōō ānkōōkōōwuunēē sirookwaa korotiikaab Mēenkoo kutililiitu. 15 Kunyi, kwēyyoonyēē :bichooto yoo bāytooyiisyēē :Yēyiin ānkuyēchinē Yēyiin yiisyēēt bēēt āk kwēēmooy ām yoo ibuurēē. Mākuming'to keey :bichooto Yēyiin ām yooto. 16 Mākoy kwaam bichooto subak :kēmēy, melelta, kubeel :asiis nto kuwus icheek :yoomat nyēē layaat, 17 kuuyu mākwookooy icheek :Mēenkoo kēēyyoonyēē ng'echeraanaa komos. Mākōōrēētoot bichooto kuba wōlēē mii :riiriyoōsyēkaab bēēkaab soboon ānkumāsyi :Yēyiin icheek lōōkyoo ake

7:9 Laawi. 23:40; Yoowa. 12:13; Ng'oong'. 6:11 7:14 Tyēēn.
 51:7; Mat. 24:21-22; Ng'oong'. 22:14 7:15 Ng'oong'. 4:2; 21:3

tukul.”

8

Kiinēm :Mēēnkoo kiito nyēbo tisab nyoo / kikēēnuchēē kitaabuunaa

¹ Nto yu kēēnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo tisab nyoo / kikēēnuchēē kitaabuunaa, kusiis :wōliin bo barak ām kisiincheetaab asiista akeenke. ² Yooto, akas / kiikoochinē aryeembuunek tisab malayikaanichaa kiiyyoonyēē taayeetaab Yēyiin. ³ Kichō :malayikeet ake nyēē kiboonto kibuumbeet ake nyēbo *ta-aabuut ānkōōyyoonyēē yoo bo *kāābkōrōs. / Kikiikoochi malayikaanaa tukuuk chēē chaang' choo boong'u nyēē anyiny sukusiltēē Yēyiin kuboonto keyy soowuutēkaab biikaab Kiriistō ām kiitaab kōrōs bo ta-aabuut nyoo mii taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. ⁴ Kichiiltēē :yyētiitaab tukuuchoo boong'u nyēē anyiny yēbo āwutaab malayikaanaa kuwēētii barak kuboonto keyy soowuutēkaab biikaab Kiriistō. ⁵ Kiinēm :malayikaanaa kibumbaanaa ankuram maata ām kāābkōrōs ankoosyaaree mayaa kōōrēēt. Yooto koowech :iileet, kutul :kōōrēēt, kooruum ānkōōring'riing'.

Aryeembuunek ang'wan chēbo taay

⁶ Nto mii yoo, kuyeyta keyy :malayikaanichaa tisabu sukukuut aryeembuunek.

⁷ Kikuut :malayikeet nyēbo taayta aryeembuut nyeenyii. Yu kakuut kuchēy, kuroonkyi keyy kōōrēēt :kweyaanteet nyēē iliing'oot maata ākoo

korotiik. Kilay :kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo kōōrēēt. Kilāyo :nkicheek keetiik chēē tēē chooto ankulay :saamiiyta āk kiy ake tukul.

⁸ Kukuut :malayikeet nyēbo āyēēng' aryeembuut nyeenyii. Yu kakuut, /kēēwiirchi araarayta kiito ake nyēē wuu lekemnyaa nyēē wōō nyēē kilāyē. Yooto, kuweechakay :kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo araarayaa kuyēk koroti. ⁹ Kibēk :ng'ooluutyēēt akeenke ām sōmōk nyēbo tyoong'iik ankuling'ta :nkicheek mwēēnkōōsyēk chēē tēē chooto ām araaray.

¹⁰ Kukuut :malayikeet nyēbo sōmōk aryeembuunyii. Yu kakuut, kōōsuuwunēē barak :kookeelyeet nyēē wōō nyēē kilāyoonu kuu nōmōryoontēēt. Kiisuuchi kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo āynōōsyēk āk mōōkōōtōōsyēk. ¹¹ /Kēēkuurēē kookeelyaanaa 'Ng'woonin'. Kunyi, king'waaniit :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo bēēko. Kibakach :bēēchoo biiko chēē chaang' ām kōōrēēt.

¹² Kukuut :malayikeet nyēbo ang'wan aryeembuunyii. /Keeryaach komostaab akeenke ām sōmōk nyēbo asiista /ankeeryaach nkinee komosta nyēbo araaweet nyēē tēē nyooto. /Kikeeryaach komosta nyēē tēē nyooto nyēbo kookeelik kutubākiis :tukul. Kimāmii :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo lēbkēēyyēēt ām bēsyēēt ānkimāmii :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo lēbkēēyyēēt kwēēmowuut.

¹³ Nto bērē akaste, akas siirērēēt nyēē kitēērēērtooy ām kōōrēēt barak kuwoochootē kule, "Ng'woonin, lēyyē, ng'woonin, ng'woonin!

Yoo kuutē :malayikaanik alake sōmōku aryeembuunek, ku tyaa sōō, :ng'wooninto nyēē mākuchōnchi biiko tukul!”

9

Aryeembuutaab muut

¹ Kukuut :malayikeet nyēbo muut ary-eembuunyii. Yu kakuut, akas kookeelyeet nyēē kikiikōōsuuwunēē barak. / Kikiikoochi kookeelyaanaa yootēywoontēētaab nkōriit nyoo māng'ētē. ² Yu kayaat nkōriinoo, kuchiiilunee :yyētiit yoto kuu yyētiit nyēbo maata nyēē wōō miisin. Kiker :yyētiinoo barak kutubākoy :asiista. ³ Kiteērēērunēē yyētiinoo kukwa kōōrēēt :taalamik chēē / kikiikoochi ng'woonēēt nyēē wuu nyēbo kēnyēiisyēk. ⁴ / Kikēēmwoochi taalamichaa kumanyeeree suus alak tukul ām kōōrēēt, nto keet ake tukul, nteenee kutoor biiko choo kimāboonto ng'oocheetaab Yēyiin ām tokoochikwaa. ⁵ / Kimākēēmākyinē taalamichaa kubakach bichoo, nteenee koosuusaanee ng'wooninto nyēē wuu nyoo bo kēnyēiisyēk ām ārook muut. ⁶ King'woonchi biiko :bēsyoōsyēchooto kut kookaykaay meet nteenee kimwēyēē icheek :meet.

⁷ Kichōbootiin :taalamichaa kuu faraasiinek chēbo booryo. Kiiloochē tukuuk chēē wuu kuutwōōsyēk chēē / kikeeyeyee *ta-aabuut ānkityē :wōlēēb koonyek tōōntaab chiito. ⁸ Ki kōōyēch :buutēēkwaa kuu chēbo koor ankukerkeey :keelekwaa chēbo ng'ētuuny. ⁹ Kikiiyēēn :karneet

9:1 Ng'oong'. 11:7; 20:1
7:2-3 **9:6** Ayub 3:21-22

9:2 Toowu. 19:28
9:7 Chōōw. 2:4

9:4 Ng'oong'.

tēkēētikwaa ānkichēytōōs :kebebaakwaa kuu kōrōkōchōōnikaab faraasiinek choo bēētii booryēēt. ¹⁰ Kiboonto :taalamichaa saaruuraak chēē tōōrē biich kuu kēnyēiisyēk / ānkikiikoochi kāāmuukēywēēk koonyaliil biiko ām ārook muut. ¹¹ Bāytooyiintēēng'waa ku malayikeetaab kāābkwōombiich nyēē / kikēēkuurē ām kuutiitaab Iburaneek kule Ābātōōn nto ām kuutiitaab Kirikiik ku Ābōōlyōōn. Ibooru :kaaynaani kule kāānyāliiliintēēt.

¹² Ng'wooninto nyēbo taayta :nyooto. Mii :alake āyēēnku chēē makukwa.

Aryeembuutaab lo

¹³ Kikuut :malayikeet nyēbo lo aryeembuunyii. Yooto, akas kuutiit nyēē kichōōnēē kuuynook ang'wan chēbo kiitaab kōrōs nyēbo *ta-aabuut nyoo mii taayeetaab Yēyiin. ¹⁴ Kimwoochi :kuutiinaa malayikaanaa bo lo kule, “Ityaakte malayikaanichaa ang'wan choo / kikēērātyi yoo bo āynoonoo wōō bo Fraati.” ¹⁵ /Kikiikēēchōbchi malayikaanichaa kubakach ng'ooluutyēēt akeenke ām sōmōk nyēbo biiko ām kōōrēēt kumukuul kēnyiiitēnyi, araawaaniitēnyi, bēsyooniitēnyi āk āsiiswēchuutēchu. Kunyoo, / kikiityaakta malayikaanichaa. ¹⁶ /Kikēēmwoowo kule ki rarwoosyek āyēēng' :biikaab booryēēt chēē kibēētēē faraasiinek kōōntōōchinē :malayikaanichaa.

¹⁷ Ām ng'oong'uutyoonoo, kyaakas faraasi-inechaa āk biiko chēē kibēētēē faraasiinechaa.

Kikiilookyi :bichoo kariik tekēt chēē kikiirirto kuu mā, chēē buusyēēnēch āk chēē ki toolēlyoonēch. Kikerkeey :mētēwookaab faraasiinek chēbo ng'ētuunyēk ānkwoosu :kuutuweekwaa maata, yyētiit āk ayaanteet nyēē layaat. ¹⁸ Kibakach :mēēyinwēchu kyoosunēē kuutuweekaab faraasiinechaa, kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo biiko ām kōōrēēt kumukuul. ¹⁹ Kibākākiisyēē :faraasiinechaa kuutuweekwaa āk saaruuraakwaa. Kiboonto :saaruuraakwaa mētēwoy chēē kitōōrē biich kuu chēbo ēēreēnōōy.

²⁰ Mānāwēchākiis :biiko tukul choo king'ētunēē mēēyinoō. Nteenee kitas taay kukutunkyinē tāmirmirook chēē miyootēch āk āynātōōs. Buch :āynātōōsyēchoo chēē mākāstooy āmākāsē mbo ng'al nto kubēēsyētē, chēē kiyeyee :icheek *ta-aabuun, *feetaan, syaabaan, rwoontōōy āk keet. ²¹ Manaaweeksee :bichoo rōkōsng'waa bo rumiisyō, mosoonkoyeenikwaa, martaayeet nto ku chōōrsēēt.

10

Malayikeet āk kitaabuut nyēē mining'

¹ Nto mii yoo, akas malayikeet ake nyēbo kāāmuukēywēēk kuchōōnēē barak. Kiilaakaat :malayikaanaa boolteet ankikiibaawuut :cheebkalaasyeet mētinyii. Kikerkeey :tokochnyii asiista ānkiikwēnyē :kērēēnkōōk kuu ma. ² Kikinamee āwunyii kitaabuut nyēē mining' nyēē king'aanyaat. Kikiitaar :kereenkeenyii nyēbo

9:20 Tyēēn. 115:4-8; 135:15-17; Isa. 44:9-20; Tān. 5:4, 23 **9:21**
Ng'oong'. 16:9 **10:1** Ng'oong'. 4:3

taay araarayta ankootaar :nyēbo kaataam kōōrēēt³ ankoorum miisin kuu ng'ētunyto. Yu keeruum, kuchēyo :iilootik tisabu. ⁴ Kyāāmāchē āsiriisyē yooto kāchēy :iilootichoo tisabu, nteenee akas kuutiit kuchōōnēē barak nyēē kimwooyē kule, “Iriib kiyēē mwooyē :iilootichoo tisabu ameesir ng'aleechaata.”

⁵ Nto mii yoo, kōōtōrōōr āwunyii nyēbo taay :malayikaanaa kikiitaar araarayta ākoo kōōrēēt. ⁶ Kiiwaal keyy ām kaayneetaab Yēyiin nyoo ming'iisyē ākookoy, nyoo kiyēyē barak āk kiy ake tukul nyēē mii wōlooto, nyoo kiyēyē kōōrēēt āk tukuuk tukul choo mii āriinyii āk araarayta kuboonto keyy āk kiy ake tukul nyēē mii āriinyii. Kimwooy :malayikaanaa kule, “Mēētākiikooyē keyy! ⁷ Nteenee yoo kuutē :malayikeetaab tisab aryeembuunyii, kōōwoong'tooy :Yēyiin kiyēē kiiyeelaat nyoo kikiikuchōb kuu yoo kiilboorchinē *wōōrkooyikyii choo yēchinē inee yiisyēēt.”

⁸ Nto mii yoo, kung'āloolwoo subak :kuutiinaa kikyaaakas kuchōōnēē barak kumwooyē kule, “Iwē / bokēēkōōning' kitaabuunaa yaataat nyoo mii āwutaab malayikaanaa keetaar araarayta āk kōōrēēt.” ⁹ Yooto āwē ānkāāsoom malayikaanaa kukōōno kitaabuunaa mining'. Kumwoowoo kule, “Ong'nyi, nēmu ankii-am. Anyiny sinee ām kuutiing'uung' kuu kimnyet nteenee mākung'woonchiing' :mooyēēt.” ¹⁰ Kyāānēmunēē kitaabuunaa āwutaab malayikaanaa ankaa-am. Kyaanyinyiit ām kuut kuu kimnyeteet, nto yu kaawaany kung'woonchoo :mooyēēt. ¹¹ Yooto

/ kēēmwoowoo kule, “Tākumii :ng'aleek chēē mächāktōōs tēēng'ālooltoochi Yēyiin imwoochinē biiko chēē chaang', bōrōryōōs, yēēmōōsyēk āk bāytooyik.”

11

Wōōrkooyikaab Yēyiin āyēēng' ām Yēērusālēm

¹ / Kikēēkōōno keet nyēē / kiirookiisyēē / ānkēēmwoowoo kule, “Wē, ānkiirookē *Kōōtaab Yēyiin, *kāābkōrōs ānkiiyiit biiko choo sooyēē wōlooto. ² Nteenee, -mēērookē biiwuutaab kōyoo kuuyu bo :wōlooto biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Makootartaaraat :bichoo ām ārook artam āk āyēēng' kiriinkoonoo tiliil. ³ +Māākoochi *wōōrkooyikyuu āyēēng' kāāmuukēywēēk kung'ālooltoowoo ām bēsyōōsyēk 1,260. Makoolaach :bichooto sirookaab mēēysēēt.”

⁴ Kerkeey :wōōrkooyichoo āyēēnku keetiikaab *musēytuuniinēk āyēēng' ākoo tukuuk āyēēng' choo / kiitōōrē taariinek chēē iyyoonyēē taayeetaab Nyoo Wōō ām kōōrēēt kumukuul. ⁵ Yoo kasyeem :chii kule kubar bichu āyēēng', makung'ut :icheek maata kōōmukuus buunichookwaa. Wuu nyiitēnyi :wōlēē mächāktōōs / keebakakta chiito ake tukul nyoo mächē kubar bichoo. ⁶ Boonto :bichoo kāāmuukēywēēk kukerekta roobta yoo mii kung'ālooltoochinē Yēyiin ānkuboonto kāāmuukēywēēk kuweech bēēko kuyēk koroti, kubar kōōrēēt ām mēēyinto ake tukul kuu wōloo māktooy :icheek nkit.

11:1 Ng'oong'. 21:15 **11:2** Tān. 7:25; 12:7; Ng'oong'. 12:6, 14; 13:5 **11:4** Seka. 4:1-3, 11-14 **11:5** 2Bāy. 1:10; Cherem. 5:14
11:6 Chuy. 7:17-19; 1Bāy. 17:1

⁷ Yoo kaakoowaany nanyuun :wōōrkooyichoo kwoom lōkōōywēchoo, mākuchōōnēē :tyoony nkōriinoo māng'ētē ānkubooryēē wōōrkooyichoo kut kubakach. ⁸ Mākōōtulēēlēē :wōōrkooyichoo kēēloo murē kiriinkoonoo wōō nyoo / kikēēkwērtōochinē Mokoryoontēēng'waa murtooywoontēēt. Kiikērkēyēē :kiriinkoonoo Sōtōm nto ku Miisir. ⁹ Ām bēsyoōsyēk sōmōk āk kisiincheet, mākōōrōōtoot muuswēchoo :biiko kukwaanee yēēmōōsyēk, aroosyek, āk bōrōryōōsyēk tukul āmēēbērē / mākēēchām / keemuy muuswēchooto. ¹⁰ Mākung'ērēkyi :biikaab kōōrēēt kumukuul meetaab bichoo āyēēng'. Makwaam saakweet ānkutuwen keey, kuuyu kikiikutōōrchi :wōōrkooyichoo biikaab kōōrēēt mēēyinto nyēē wōō miisin.

¹¹ Nteenee yu kaakukeeyta :bēsyoōsyēchoo sōmōku āk kisiincheet, kukētyi :Yēyiin bichoo soboonto. Yooto kung'ēētyo :bichooto. Kimuuyo miisin :biiko tukul chēē kikas ng'aleechaa. ¹² Nto yityo, kukas :wōōrkooyichoo / kēēkuurunēē Kaab Yēyiin kule, “Okwaa wōli.” Kuba :bichoo barak ām boolteet, kukāsē :buunikwaa. ¹³ Kichō yooto :kibring'ring'nyēēt nyēē kikōrōōm miisin. Kimis *:kiriinkēēt kereeryaanteet akeenke ām taman ānkubēk :biiko kisyēērōōk tisabu. Kimuuyo :biiko chēē king'ēt ānkukoonyit Yēyiintēētaab kibkōōnkōy.

¹⁴ Mēēyinto :nyooto nyēbo āyēēng'. Lēēkit kuchō :nyēbo sōmōk.

Aryeembuutaab tisab

11:7 Ng'oong'. 13:1-4; 9:1 **11:8** Toowu. 18:20; Luuka 13:33-34

11:12 2Bāy. 2:11; Yēyuut. 1:9; Ng'oong'. 4:1

15 Yu kāākuyityo :yoo, kukuut :malayikeet nyēbo tisab aryeembuunyii /ānkēēkuurunēē barak kule, “Kaakunam :Yēyiintēenyoo āk Kāārārookiintēēt bāytooyiisyēetaab kōōrēēt ānkumākubāytooyiis ākookoy.”

16 Yooto, kukubuy kuut :booyichoo tibtēmu āk ang'wan choo kēēbuurēē ng'ēchērōōkaab bāytooyiisyēēt ām taayeetaab Yēyiin. Kusilto Yēyiin 17 kumwooyē kule, “Yēyiintēetaab kāāmuukēy, nyoo mii, ānkimii, kēēbiruung' kōōnkōy kuuyu kēēbooru kāāmuukēywēēkuuk ānkēētoowu ibāytooyiisyē. 18 Kinyēēr :biikaab kōōrēēt, neennyi +mēēng'woonchi bichoo. Mii wokuyitu :bēsyeēt nyēē /kiitiilchinē ng'aleek biiko choo kiikubēk /ānkēētuwēn motwoorikuuk choo *wōōrkooyikuuk. +/ Mākēētuwēn biikuuk choo iywēyiing' ānku minkēēch nto ku wōōyēch. /Kiimukuusē choo imukuusē kōōrēēt.”

19 Kiyāataat :Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy nyēē kiimuuchē :Sāāntukuutaab Kiirootyeenyii kutook. Kiiwēchē :iileet, kōōroomē :kōōrēēt ānkutulē, kōōring'riing'ē ānkuroong'u keey :kweyaanteet nyēē mā mining'.

12

Koorko ākoo tyoony nyēē yong'oos

1 Kitook :kiy ām barak nyēbo kwōng'uut. Ki koorko nyēē /kikiiluumeesiista ānkimii :araawēet ng'wēnyuutaab kērēēnkōōkyii. /Kikiilookyi mēt nkwaatyēet nyēē /kikēētētyi kookeelik taman āk

āyēēng'. ² Kikooyaat :koorkoonoto. Nto yu mākusich, kōōnchō kubo ng'woonintaab sichēēt.

³ Kitook subak :kiito ake nyēbo kwōng'uut ām barak. Ki chēēsoosum :kiyoo nyēē ki arraa ānkiboonto mētēwook tisab āk kuuynook taman. Kikiilookyi mēt ake tukul kuutwēēt nyēbo bāytooyiisyēēt. ⁴ Kimastee :tyoonyoo saaruuryeenyii komosta akeenke ām sōmōk nyēbo kookeelik ām barak kurārākyi kōōrēēt. Kiiyyoonyēē :chēēsoosum taayeetaab koorkoonoo kimāchē kusich, si yoo sichē, kwaam leekweet bakeenke. ⁵ Kisich :koorkoonoo wēero nyēē makubayta kōōrēēt kumukuul ām kirōktaab karneet. / Kikeesar lakwanaa ākoy yēē bāytooyiisyēē :Yēyiin. ⁶ Mākumwēchi :koorkoonoo kōōr nyēē suurkwēēn wōlēē kiikuchōbchi :Yēyiin / ānkēēriib ām bēsyoōsyēk 1,260.

⁷ Nto mii yoo, kuchēy :booryēēt ām barak. Kibooryēē :Mukāyil āk malayikaanikyii chēēsoosum. Kuyēēt :nkinee chēēsoosum kuboonto keyy lukēēnyii, ⁸ nteenee / kikiibēl chēēsoosum. Yooto, / kēēwōōnunēē inee barak ⁹ / kēēwunuk kuchō ng'wēny. Inee :eereenaanaa kibo kēny nyoo /kēēkuurēē Kibrōkōsyoontēēt ākoo Syeetaani nyoo kikēntooy biiko tukul ām kōōrēēt. Kunyoo, /kikēēwunukunēē tyoonyoo barak kuboonto keyy lukēēnyii tukul kuchō kōōrēēt.

¹⁰ Nto mii yoo, akas kuutiit kukuurunēē barak kule, “Kaakuyit nanyuun :soboontaab Kaab

12:3 Ng'oong'. 12:9

12:4 Tān. 8:10

12:5 Ng'oong'. 2:26-27

12:6 Ng'oong'. 11:2

12:7 Tān. 10:13

12:9 Toowu. 3:1, 14-15;

Luuka 10:18; Ng'oong'. 13:2; 16:13; 20:2

Yēyiin, bāytooyiisyēēnyii, kāāmuukēywēēkyii āk choo bo Kāārārookiintēēt. / Kāākiituruur nyoo king'āloolēē mbo ng'eetaabiya bēēt āk kwēēmooy nyēē miyaat ām taayeetaab Yēyiin. ¹¹ Kiibēl :mbo ng'eetaabiya chiichoo ām kiisēēnikaab *Mēēnkit āk manta nyēē kimwoowu :icheek ākoo subak kuuyu kikiikuchamta soboonwēkwaa kubo ng'aleechaata. ¹² Kunyoo, lēyyē, kung'erech :wōliin bo barak āk biiko choo minyē wōlooto! Tyaa sōō :mēēyinto nyēē mākunyōōr :kiy ake tukul nyēē tinyē soboon ām kōōrēēt āk araarayta, kuuyu kāākūrēk :Kibrōkōsyoontēēt. Nyēērunoot :inee miisin, kuuyu inkētē kule kāākung'ētyi :bēsyōōsyēk chēē ng'ēri.”

¹³ Yu kakas :chēēsoosum kule ākoo /kāākēēwunuk kuchō ng'wēny, kutoow kukeeyanaat koorkoonoo kisichē wēēroo. ¹⁴ Nteenee / kikiikoochi koorkoonoo kebebaak chēē wuu chēbo siirērēēt nyēē wōō kuteereertee ākoy wōlēē /kikēēsātyi ām wōlooto bo suurkwēēn. Kimāchāktōōs /bokēēriib koorkoonooto ām wōlooto kēnyiisyēk sōmōk āk kisiincheet simānyōōr :eereenaanaa. ¹⁵ Yooto, koong'uung' :eereenaanaa bēēko ām kuutiinyii kuroot kuu āynēēt sukutwaar koorkoonoo. ¹⁶ Nteenee kiyaatakay :ng'wēnyuut ankoochiim bēēchoo kiing'uung'u :tyoonyoo. ¹⁷ Kinyēēr :chēēsoosum ānkuchōb keyy wokubooryootēē lōkōkaab koorkoonoo alak choo kiriiibē mākuutēkaab Yēyiin ānkukoonyitē ng'aleekaab Yēēsu. ¹⁸ Nto mii yoo, kuwo :chēēsoosum yēbo sakaramteetaab araarayta.

12:10 Seka. 3:1; Ng'oong'. 11:15 **12:11** 1Yoowa. 2:14; 5:4; 1:7; Ng'oong'. 5:6 **12:14** Ng'oong'. 11:2 **12:17** Ng'oong'. 11:7; 13:7

13

Tyoong'iik āyēēng' chēē yōng'ōōsēch

¹ Yooto, akas tyoonyto ake kusyoorunēē keey araarayta. Kiboonto :tyoonyoo mētēwook tisab āk kuuynook taman. Kimii :kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt kuuynoochoo / ānkikikēēsirchi mēt ake tukul kaayna nyēē intosuurtooy Yēyiin.

² Kikerkeey :bōōrtaab tyoonyi nyēbo mēliil ankikerkeey :mukuunkookyii chēbo siiburukuut. Kikerkeey :kuutiit ake tukul nyoo bo ng'ētuny. Kirōōbchi :chēēsoosum tyoonyi kāāmuukēywēēk āk nkuruukaab bāytooyiisyēēt.

³ Kiboonto :tyoonyoo ng'waayeet nyēē ki wōō miisin ām mētīt akeenke nteenee kikiikusob :ng'waayaanaa. Kiilat :biikaab kōōrēēt tukul kubo ng'aleechar ānkutoow kurub tyoonyoo. ⁴ Kikutunkyi :biiko chēēsoosum, kuuyu kirōōbchi tyoonyoo kāāmuukēywēēk ānkukutunkyi mbo subak tyoonyooto. Kiteeb kule, “Ng'oo :nyēē kiikērkēyēē tyoonyi ānku ng'oo :nyēē imuuchē kubooryēē?”

⁵ / Kikēēchāmchi tyoonyoo kung'āloolē nyēē ng'āsē keey ānkōōntosuurtooy Yēyiin. / Kikiikoochi mbo kāāmuukēywēēk kuyēyiisyēē ām ārook artam āk āyēēng'. ⁶ Kiintosuurto :tyoonyoo Yēyiin āk wōloo minyē āk mbo biiko choo mii kibkōōnkōy ām ng'al chēē kimwooyē. ⁷ / Kikiikoochi tyoonyoo kāāmuukēywēēk kubooryēē biikaab Yēyiin ānkōōbēliis. / Kikiikoochi kāāmuukēywēēk kubāw yēēmēēt ake tukul, kōōrēēt āk bōrōryēēt ake

13:2 Tān. 7:3; Ng'oong'. 11:7; 13:11-17; 16:10; 17:3, 7-13; 19:20

13:2 2Tēēs. 2:9; Ng'oong'. 12:3 **13:6** Tān. 7:8, 11, 20, 25; 11:36; 2Tēēs. 2:4; Ng'oong'. 11:2

tukul. ⁸ Mākukutunkyi tyoonyoo :biiko tukul choo minyē kōōrēēt, choo mēēbērē sirootiin :kooynōkwaa kitaabuutaab soboonto kuchakee / kumanaakeeyey kōōrēēt. Kitaabuuni ku nyoo bo Mēenkoo /kikēēbārē.

⁹ Nyoo yēbē yiit kukas ng'aleechu: ¹⁰ Biiko choo /kiikiitiilchi kule / kēēnāmē / ankeebeeta, +/makeenam / ankeebeeta. Nto choo /kiikiitiilchi keebaree chōōkiit, +/makeebaree chōōkiit. Yoo yēyāktōōs :ng'aleechu kumāchāktōōs kumuy-toochinē :biikaab Yēyiin ānkōōkoosēē keyy inee.

¹¹ Nto mii yoo, akas tyoonyto ake kōōtuung'unēē kōōrēēt ng'wēny. Kiboonto :nyoo kuuynook āyēēng' chēē kerkeey chēbo mēēnkich ānkiing'ālōolē kuu chēesoosum. ¹² Kiyēyiisyēē kāāmuukēywēēkaab bāytooyiisyēēt chēbo tyoonyoo / kikēērōōbchinē kāāmuukēywēēk. Kiyey biiko tukul ām kōōrēēt kukutunkyi tyoonyoo kibo taay nyoo kikiikusob :ng'waayeenyii. ¹³ Kiyey :tyoonyi ng'al chēē -/ mākyoomu kuu kule, kitōōrunēē maata barak kukāsē :biiko tukul. ¹⁴ Kilātunēē biiko yēyuutēchoo -/ mākyoomu āk kāāmuukēywēēchoo / kikiikoochinē kuyeyee taayeetaab tyoonyto nyoo kibo taay. Kimwoochi :tyoonyoo biikaab kōōrēēt tukul kuyey āynātēēt nyēē / kiisōōtēē tyoonyoo kikiikusob :ng'waayeenyii nyoo / kikiikōōtēnē ām chōōkiit. ¹⁵ /Kikiikoochi tyoonyi bo āyēēng' kāāmuukēywēēk kōōbuusyi āynātoonoo / kikiikērkēēyēē tyoonyoo kibo taay, sukung'eet kung'alaal :āynātoonooto sukōōsākyyi biiko tukul

13:8 Ng'oong'. 3:5; 5:6 **13:10** Cherem. 15:2; Ng'oong'. 14:12

13:11 Mat. 7:15 **13:13** Ng'oong'. 16:14

choo kimākutunkyinē āynātoonoo / keebakach.
¹⁶ Kikērchi koong' subak :tyoonyoo biiko tukul /
 kiikoochi bēeruutook āwutaab taay nto tokoch nyēē
 mātiny ku nyēē mining', nyēē wōō, chēē bānoon
 nto ku mokorēēn, chēē motwoorik nto chēē bāwu
 keey. ¹⁷ /Kikeeyey kuu nyooto sukung'eet māmii
 :chii nyēē / kēēchāmchinē kwaan nto kwaalta
 kiy yoo māboonto bēeruutyoonoo. Kimāchāktōōs
 :bēeruutyoonoo ku kaayneetaab tyoonyoo nto ku
 kiyēē ibooru kāāyiitēenyii.

¹⁸ Māchē :ng'aleechu kiirnātēēt. Chii ake tukul
 nyoo yēyiisyēē mētinyii, kōōyiit ānkōōnkēt kiyēē
 ibooru :kāāyiitēetaab tyoonyoo kuuyu kaaynee-
 taab chii :kāāyiitōonoo. Kāāyiitōonoo ku 666.

14

Mēēnkit ākoo biikyii

¹ Nto bērē akaste, akas *Mēēnkit nyēē
 kēēyyoong'ēē lekemeetaab *Sāāyōōn kuboonto
 keey biiko 144,000 chēē kitinyē kaayneetaab
 Mēēnkoo āk nyēbo kwaan ām tokoochikwaa.
² Kyaakas kuutiit nyēē kichōōnēē barak nyēē
 kiiruumē kuu bēēkaab chēēsuruur ānkutulē kuu
 iilootik. Kikerkeey nyēbo biich chēē kibutē
 bukantiin, ³ kutyēēnē tyēēnto nyēē lēēl ām
 taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk yoo
 mii :tukuuchoo ang'wanu choo sobchootiin āk
 booyichoo. Māmii :chii nyēē kiimuuchē kooneet
 keey tyēēni, nteenee bichoo 144,000 choo /
 kiikiiraraach ām kōōrēēt chēē kiineet keey.

13:15 Tān. 3:3-6; Ng'oong'. 14:9, 11; 15:2; 16:2; 19:20; 20:4 **13:17**
 Ng'oong'. 14:9; 19:20; 20:4 **14:3** Ng'oong'. 4:4, 6; 5:9

4 Bichooto ku choo kisatee keey martaayeet kuuyu kiriib keey kumanam :sumto ānku icheck :chēē rubootē Mēēnkoo. /Kikēewālāng'unēē bichoo wōlēē mii :biiko tukul ām kōōrēēt. Icheck :taabteet nyēbo taayta /kiyokoochi Yēyiin nyoo boonto keey Mēēnkoo. ⁵ Kimāboonto :bichoo ng'wiiynan nto ku lēēlis.

Kiiboor :malayikaanik sōmōku bēsyēētaab ng'woonin

⁶ Kyaakas malayikeet ake kutēērēertooy ām barak kuyibē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo kibchuulyo. Kimāchē wokwoomchi kōōr ake tukul, yēēm ake tukul āk bōrōryōōsyēk tukul. ⁷ Kikuurchinē barak kule, “Lēyyē, oywey Yēyiin ānkōōsiltē wōōyinnyii kuuyu kaakuyit :bēsyēēt nyēē mākōōtiilchi biiko ng'aleek. Ōkutunkyi nyoo kiyēyē wōliin bo barak, kōōrēēt, araarayta āk bēy alak tukul.”

⁸ Kookeer :malayikeet nyēbo āyēēng'. Kikuuru :nyoo kule, “Kaakuburyet, kaakuburyet :Bābulōōn kiriinkoonoo wōō nyoo kitoorta biiko ām kōōrōōsyēk tukul ām muchasnyii kubōōkiit ānkuyēyē ng'al chēbo rōkōs.”

⁹ Kookeer :malayikeetaab sōmōk kukuurchinē barak kule, “Chiito nyoo kākutunkyi tyoonyoo nto āynātoonoo kerkeey tyoonyoo, nto /kēēsirchi tokochnyii nto ku āwunyii bēēruutyēētaab tyoonyoo, ¹⁰ mākutuuyēē :chiichoo ng'woonintaab Yēyiin kuyem. Kōrōōm :ng'wooninoo miisin. +/ Mākēētōorchī chiichoo maat nyēē ng'āsyānē,

14:8 Isa. 14:12-15; 21:9; Cherem. 50:1-2; Ng'oong'. 18:2; 17:2

14:9 Ng'oong'. 13:14-15

kukāsē :malayikaanik chēē churtootiin āk *Mēēnkīt. ¹¹ Mākukuululuuytōōs :yyētiit ākookoy ām wōloo / kiing'woonchinēē icheek. Mākoy kōōmuung'iis mbo kisich :biiko choo kikutunkyinē tyoonyoo nto āynātoonoo kerkey tyoonyoo ānkuboonto bēēruutyēētaab kaayneetaab tyoonyoo.” ¹² Māchāktōōs nanyuun kumuytooy :biikaab Yēyiin choo riibē mākuutēkyii ānkōōbuur kōōkoosēē keey Yēēsu.

¹³ Nto mii yoo, akas kuut nyēē kikuur ām barak kule, “Sir ng'aleechu: Kuchakee ra, ibēruurootiin :biiko choo ikooytooy soboonwēkwaa kubo Mokoryoontēēt. Ēē, mwooyē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule mākōōmuung'iis ām yiisyēēng'waa +/ ānkumākēētuwēn ām kiyēē kiikuyey.”

Kēsiisyēēt ām kōōrēēt

¹⁴ Kyaakaste, nto ābērē ālē, kimii taayeenyuu :chii nyēē kikiibuurēē boolta nyēē lēēl. Kikiilaach :chiichoo kuutwēētaab bāytooyiisyēēt nyēē / kikeeyeyee *ta-aabuut ankikinam nkesuut nyēē ng'atiib.

¹⁵ Yooto, kuchuwunee :malayikeet ake Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy ānkukuurchi chiichoo kiibuurēē booltaanaa kule, “Kēsiisyēē nkesuung'uung', kuuyu kaakuyit :bēsyēēt nyēē / kēēkēsiisyēē ankookuyem kōōrēēt / keekes.”

¹⁶ Yooto nanyuun kutoow :chiichoo kimii boolteet kukes kōōrēēt.

¹⁷ Kichuwunee :malayikeet ake Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy āk nkesuunyii nyēē ng'atiib.

14:10 Cherem. 25:15; Ng'oong'. 15:7; 16:1, 19 **14:11** Ng'oong'. 19:3 **14:12** Yoowa. 14:15; Ibu. 6:12; 10:36; Ng'oong'. 13:10

14:13 1Tēēs. 4:15-18; Ng'oong'. 19:9; 20:6 **14:14** Ng'oong'. 1:7, 13

18 Kichuwunee :malayikeet ake *kāābkōrōs :nyēē kiiyyoonkyinē komosta nyēē kirubtooy keey āk maata ānkukuurchi malayikeet nyoo kibo taay kule, “Kēsiiyēē nkesuung'uung'. Iruruuch *musābiibuunēk ām kōōrēēt, kuuyu kōōkururyo.”

19 Kikes :malayikaanaa nanyuun kōōrēēt, nto kāākuyityo, kutōōrchi musābiibuunēchoo yēē / kiitoortoorēē / kiing'woonchi miisin. ²⁰ / Kikiitartaar musābiibuunēchoo ām kiriinkoonoto saang'. Kiilala :korotiik ām kōōrēēt. Kirootee kōōrēēt ām kōōyinto nyēbo kiilomiitaanik bokolwookik sōmōk ānkiimuuchē kooluum faraasiit nyēē keeweer.

15

Malayikaanik tisab āk mēēyinwēk tisab chēbo lētuut

¹ Kyāākāsyi tukuuk alak chēbo kwōng'uut barak. Kyaakas malayikaanik tisab chēē kimii wokuyibu mēēyinwēk tisab chēbo lētuut.

² Kyaakas kiy nyēē wuu araarayta nyēē ki tankilil kuu kiiyēēt kuliblibēnē kuu maata. Kyaakas subak bichoo kiibēlē tyoonyoo āk āynātoonoo kerkeey tyoonyoo ākoo kāāyitēēt nyoo kiibooru kaayneenyii. Kikiyyoong'iis yoo bo araarayaa komos, kukanam bukantiinek chēē kēēkoochinē :Yēyiin. ³ Kityēēnē :bichoo kōōkoostoooy *Mēēnkit kuu wōloo kityēēntooy *:Muusa tyēēntaab kāābēliisyēēt. Kityēēnē kule,

14:19 Isa. 63:1-6; Ng'oong'. 19:15 **14:20** Chōōw. 3:13 **15:1** Ng'oong'. 8:2, 6; 15:7; 17:1; 21:9 **15:2** Ng'oong'. 4:6; 13:14-15, 18

“Lēyyē, Mokoryoontēēt Yēyiintēēnyoo, nyoo bāwu
kiy ake tukul.

Wōōyēch ānkubo kwōng'uut :tukuuk chēē
iyēyē.

Bāytooyiintēētaab biiko tukul,

chuulootiin :tukuuchooto ānkubo man.

⁴Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē -mēēywēyiing'

āmēētōrōōrē kaayneeng'uung'?

Inyiing' :nkit nyēē itiliil.

Makukwa :kōōrōōsyēk tukul bokukutung'uung',

kuuyu kōōkutook kule churtootiin
:yēyūutēkuuk.”

⁵Yu kāākuyityo :yoo, akas kuyootāktōōs :Kitōōkiit
ām Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy ⁶ ankuchuw
:malayikaanichaa tisabu choo kimii wokuyibu
mēēyinwēk tisab. Kikiilaach :malayikaanichaa
sirook chēē leelach kut kōōlēkēchēēchtōōs /
ānkikēēmurēē tēkēētikwaa ānōōkaab *ta-aabuut.
⁷ Kiikoochinoot :akeenke ām tukuuchoo
kisobchootiin ang'wan malayikaanichaa tisab
kibuumbōōk tisab choo / kikeeyeyee ta-aabuut.
Kinyiyootiin kibuumbōōchoo :ng'woonintaab
Yēyiin ⁸ ankikiker Kōōtaab Yēyiin :chēēbkēēruut
nyēē kichōōnēē lēbkēēyyēētaab Yēyiin āk
kāāmuukēywēēkyii. Kimāmii :chii nyēē kiimuuchē
kōōwut Kōyooto ākoy kung'ētito :mēēyinwēchoo
tisabu choo kiyibu :malayikaanichaa tisabu.

16

Kibuumbōōk tisab chēbo ng'woonintaab Yēyiin

15:3 Chuy. 15:1 **15:4** Isa. 2:2-3 **15:5** Ng'oong'. 11:19 **15:6**
Tān. 10:5; Ng'oong'. 6:11 **15:7** Ng'oong'. 14:10 **15:8** Chuy.
40:34-35; Isa. 6:4

¹ Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kikuurunēē Kōōtaab Yēyiin kumwoochinē malayikaanichaa tisab kule, “Bōōwāsyi kōōrēēt ng'woonintaab Yēyiin nyoo mii kibuumbōōchoo tisab.”

² Kuwo :malayikeet nyēbo taayta ānkuwāsyi kōōrēēt tukuuk chēē kimii kibuumbēenyii. Yotoo, kunam biiko :ng'woowōōk chēē yōng'ōōsēch ānku ng'woonēch. Bichooto ku choo kiboonto bēēruutyēētaab tyoonyoo āk choo kikutunkyī āynātoonoo kerkeey tyoonyoo.

³ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo āyēēng' tukuuk chēbo kibuumbēenyii araarayta. Yotoo kuweek :bēēko kukerkeyiit korotiikaab muusyoo. Kime :tyoony ake tukul nyēē kimii araarayta.

⁴ Kuwāsyi :malayikeetaab sōmōk tukuukaab kibuumbēenyii āynōōsyēk āk koong'iikaab bēēko. Kiweek :bēēchoo tukul kuyēk koroti. ⁵ Nto mii yoo, akas kumwooyē :malayikeet ake nyēē kiiyyoonkyinē komosta nyēbo bēēko kule, “Wōōy, wēē, Yēyiin, imiitē :inyiing' ra nyoo kiimiitē kung'eetee kēnyiiis āk kēnyiiis. Keeyey manta ām kiyēē 'keetiil. ⁶ Kuuyu kiikuwasta :bichoo korotiikaab biikuuk āk *wōōrkooyikuuk, misyinē kuyye ng'woonini.” ⁷ Kyaakas subak kuutiit ake nyēē kikuurunēē *kāābkōrōs kule, “Wōōy, wēē, Mokoryoontēēt Yēyiintēēnyoo nyoo bāwu kiy ake tukul, bo man ānku chuulaat kiyēē 'itiilē.”

⁸ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo ang'wan tukuuk chēbo kibuumbēenyii asiista. Yotoo /kēēchāmchi asiista kōōmēlmēēl biiko. ⁹ Ānkoo /kikiimēlmēēl

16:1 Ng'oong'. 15:1 **16:2** Chuy. 9:9-11; Ng'oong'. 13:14-15

16:4 Chuy. 7:17-21; Ng'oong'. 8:8 **16:6** Tyēēn. 79:10; Ng'oong'. 17:6; 18:24; 19:2

bichoo, kitay :icheek kureeny keey ānkōōtōrōōr Yēyiin. Nteenee kitas taay kuchub Yēyiin nyoo kitōōrchinē icheek tāng'āng'uutēchoo.

¹⁰ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo muut tukuukaab kibuumbenyii wōloo bāytooyiisyēē :tyoonyoo. Kitub :mēēnānēēt yēēmēēnyii, kōōkitiit :biiko keelek nyēē kāng'woonchi ¹¹ ānkuchub Yēyiintēētaab kibkōōnkōy kubo ng'wooninto āk ng'woowōōk chēē kiboonto. Nteenee kitay :icheek kureeny keey.

¹² Kuwāsyi :malayikeet nyēbo lo tukuuk chēbo kibuumbenyii āynēētaab Fraati. Kitēeny :āynoonoo kut kunyōōr :bāytooyikaab koong'asiis kēēlto nyēē sukwoowunēē. ¹³ Kyaakas tāmirmirook alak sōmōk chēē miyootēch, chēē kikerkeey mōōrōrōōchook. Kichōōnēē :tāmirmiryēēt ake kuutiitaab chēēsoosum, kuchōōnēē :ake kuutiitaab tyoonyoo ānkuchōōnēē :ake kuutiitaab wōōrkooyoontēētaab ng'wiiynan.* ¹⁴ Tāmirmirook :choo chēē miyootēch chēē yēyē ng'al chēē -/ mākyoomu. Bokōōwuruurootē :tāmirmiroochoo bāytooyikaab kōōrēēt tukul kumukuul kōōruruuch biiko kuyey booryēēt ām bēsyoonoo wōō nyoo bo Yēyiintēētaab kāāmuukēy.

¹⁵ (Kimwooyē Yēēsu kule, “Ōyēbchi yit, +māāmuung'u kuu chii chōōriin! Ibēruuroot :chii nyoo chōbtooy keey sirookyii simāwēēsyētoot kibchuraat ānkunyōōr muyātēēt.”)

16:9 Ng'oong'. 9:20-21 **16:10** Chuy. 10:21-22; Ng'oong'. 13:1-2

16:12 Isa. 11:15-16 * **16:13** /Kēēkuurē tyoonyto nyoo bo āyēēng' kule wōōrkooyoontēētaab ng'wiiynan. **16:14** Chuy. 8:6; Ng'oong'. 12:9 **16:14** Mat. 24:24; 2Tēēs. 2:9; Ng'oong'. 13:13-14; 14:11-21; 19:20 **16:15** Mat. 24:43

16 Kiituuyēēchi :tāmirmiroochoo miyootēch bāytooyikaab kōōrēēt āk lukōōsyēkwaa yēē /kēēkuurē ām kuutiitaab Iburaneek kule Armaketon.

17 Kuwasta :malayikeet nyēbo tisab tukuukaab kibuumbeenyii kusērētyi wōlto ake tukul. / Kikēēkuurunēē yēē /kēēbāytooyiisyēē ām Kōōtaab Yēyiin kule, “Kāākuyityiin!” 18 Kiiwech :iileet, kutul ānkōōring'riing' :kōōrēēt nyēē kōrōōm miisin. Mānāatook kibring'ring'nyēēt nyēē tēē nyooto kung'eetee / kakeeyey kōōrēēt!

19 Kiitēēsunēē keey :kiriinkoonoo wōō bo Bābulōōn sōmōk ānkuburyēēt :kiriinkōōsyēk tukul ām kōōrēēt. Kiing'woonchinēē :Yēyiin kiriinkoonoo nyēērunēēnyii nyoo kikiinyiit kikōōmbēēt.

20 Kiling'ta :kōōrōōsyēk tukul choo kiikwēēn :bēēko ām araarayta ānkubootyo :nkicheek lekemoosyēk.

21 Kirārākyi biiko :kweyaanteet nyēē kiyitē kiilōōnik sosom. Kichub :biiko Yēyiin kubo mēēyini bo kweyaa kuuyu ki mēēyin :nyoo nyēē -/ mākyyoomu.

17

Koorko nyēē ki choonchooyēn

1 Kichō :malayikeet ake ām choo kiboonto kibuumbōōk tisab ānkumwoowoo kule, “Chōō ābooruung' ng'wooninto nyēē mākunyōōr :koorkoonoo choonchooyēn nyoo lēēkitēē :lōōswēk chēē chaang'. 2 Kirwootoot keey :bāytooyikaab

16:18 Ng'oong'. 4:5; 6:12-13 16:19 Ng'oong'. 18:2; 14:10

16:21 Ng'oong'. 16:1 16:21 Ng'oong'. 11:19; 16:9 17:1 Cherem. 51:13

kōōrēēt āk koorkoonoto ānkōōbōōkiit :ng'ōōkisnyii biiko ām kōōrēēt.”

³ Nto mii yoo, kukalabaa :malayikaanaa ām kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ākoy kōōr nyēē suurkwēēn. Kyaakas ām wōlooto koorko nyēē kēēbuurēē bataytaab tyoony nyēē arraa. Kikinyiy bōōrtaab tyoonyoo :kooynōōk chēē mōrē Yēyiin. Kiboonto :tyoonyoo mētēwook tisab āk kuuynook taman.

⁴ Kikiilaach :koorkoonoo sirook chēē siimooty-oonēch āk chēē ārroonēch. Kiilēkēchēēchtōōs :siroochoo ām *ta-aabuunek āk rwoontōōk chēē kāroorānēch ākoo sanayeeek chēē ālē beesaanik chēē chaang'. Kikinam :koorkoonoto kikōōmbēētaab ta-aabuut nyēē kinyiy :tukuuk chēē miyootēch chēbo rōkōostaab choonchooyēnātēēnyii.

⁵ /Kikēēsirchi tokochnyii kaayna nyēē /kikiyeelee ng'al kule: 'Bābulōōn nyoo wōō, kaametiitaab koor chēē choonchooyēn āk rōkōostaab kōōrēēt.'

⁶ Kibōōkitoot :koorkoonoo korotiikaab biikaab Yēyiin choo kyoomu lōkōōy kurubta keey āk Yēesu. Kyaalat miisin yu kaakas koorkoonoo.

⁷ Kimwooy :malayikaanaa kule, “So, nto yu 'ilātē? +Māābooruung' anii kiyēē iyeelaat nyēē rubtooy keey āk koorkoonoo āk tyoonyoo boonto mētēwook tisab āk kuuynook taman nyoo kēēbuurēē :inee.

⁸ Kisoboot :tyoonyoo kēēkāsē amēētākumii ra. Nteenee makuchuwunee nkōriit nyēē māng'etē / ānkubokiimukuus kutukul. Makoolat :biikaab kōōrēēt choo mēēbērē sirootiin :kooynōōkwaa kitaabuutaab soboonto kuchakee

/kakeeyey kōrēēt, yoo kakas tyoonyoo, kuuyu kisoboot taay, mēētākumii ānkumākuchō.

⁹ Māchē :ng'aleechu kiirnātēēt. Mētēwoochoo tisab ku lekemoosyek tisab wōlēē tēbunēē :koorkoonoto. ¹⁰ Nto subak ibooru bāytooyik tisab. Kiikukeeyta :bāytooyik muutu, kumiitē :akeenke kubāytooyiisyē, nto ake kumānāāchō. Nto yoo kāchō :nyooto, mākubāytooyiis bēsyoōsyēk chēē ng'ēri. ¹¹ Nto tyoonyoo kisoboot kēny āmēēkumiitē ra, ku bāytooyiintēētaab sisiit. Kerkey :inee choo kibo taay tisab /ankumabokiikarbuus.

¹² Kuuynoochoo 'kēēkāsē taman, ku bāytooyik taman chēē mānāānyōōr wōlēē bāytooyiisyēē, nteenee +/ mākiikoochi kāāmuukēywēēk kubāytooyiis āk tyoonyoo ām bārooyinto nyēē mining' buch. ¹³ Sōōchiintōōs :bāytooyik ānkumākuyēētyēēchi :icheek tyoonyooto kāāmuukēywēēk. ¹⁴ Mākubooryēē :bāytooyichu *Mēēnkit, nteenee mākōōbēl icheek :Mēēnkit, kuuyu boonto :Mēēnkit kāāmuukēywēēk kubiir mokorēēnik alak tukul ānkubāwu bāytooyik alak tukul. Mākwoomchi :Mēēnkit booryēēt bichoo ikoosēē keyy inee choo /kikeekwey ānkukuurootiin.”

¹⁵ Nto mii yoo, kumwoowoo :malayikaanaa kule, “Lōōswēchoo 'kēēkāsē, choo kālēēkitēē :koorkoonoo choonchooyēn, ku kōōrōōsyēk, yēēmōōsyēk āk bōrōryōōsyēk. ¹⁶ Mākuwēch :tyoonyoo ākoo kuuynoochoo taman koorkoonoo choonchooyēn. Mākōōnēmūnēē inee kiy ake tukul

17:8 Ng'oong'. 13:1-2 **17:8** Ng'oong'. 13:14; 3:5 **17:9** Ng'oong'. 13:18 **17:12** Tān. 7:7, 24 **17:14** 1Tēm. 6:15; Ng'oong'. 19:16, 19 **17:15** Ng'oong'. 17:1

kubuu kung'ēt kibchuraat. Makwaam bōōrtaab koorcoonoo ānkōōmukuus ām maat.

¹⁷ Yēyē :bāytooyichoo kuu nyooto kuuyu kiikuchōbchi icheek :Yēyiin kuyey kiyēē mākyinē :inee. Kunyi, mākuchāmchiin :tukul kōōkoochi tyoonyoo bāytooyiisyēēng'waa ākoy kuyityiin :ng'aleekaab Yēyiin. ¹⁸ Koorcoonoo 'kēēkāsē ku *kiriinkēēt nyēē bāwu bāytooyikaab kōōrēēt tukul.”

18

*Kaakarbuuseetaab *kiriinkēētaab Bābulōōn*

¹ Yu kāākuyityo :choo, akas malayikeet ake kurēkunēē barak. Kiboonto kāāmuukēywēēk chēē wōōyēch miisin ānkitynē :lēbkēēyyēēt nyēē ikwēnyē kōōrēēt. ² Kikuurchi barak kule, “Kaakuburyet! Kaakuburyet :Bābulōōn kiriinkoonoo wōō! Kāākuyēk kaytaab tāmirmiryo ake tukul nyēē miyaat, wōlēē wooyētēē :tariiteet ake tukul nyēē mā *lubkoob āk tyoong'in chēē mā lubkoobēch. ³ Kiikōōbōōkiit kiriinkoonoo :muchastaab ng'al chēbo rōkōs ankutay Yēyiin. Kiikumarta :bāytooyikaab kōōrēēt āk kiriinkoonoo ānkumokornoonēē :cheemung'aariisyeek ng'al chēbo leles chēē /kēēyēyē ām wōloto.”

⁴ Nto mii yoo, akas / kēēkuuru ām barak kule, “Biikyuu, ōng'ēētyēē wōloto simōōlumchi rōkōstaab kiriinkoonoo ānkōōtuuyēē ng'woonin nyēē mākunyōōr :kiriinkoonoo. ⁵ Kiikōōtuul keey :rōkōstaab kiriinkoonoo kut kiikuyit barak, āmānāawuutyēē :Yēyiin miyootyēēt nyēē /kēēyēyē

17:16 Osee. 2:2-5 **17:17** Ng'oong'. 17:13 **18:2** Sefa. 2:14-15;
 Ng'oong'. 14:8; 16:19 **18:3** Ng'oong'. 17:2 **18:4** Cherem. 51:6,
 9, 45; 2Kōōr. 6:17

ām wōlooto. ⁶ Kuniyalil :kiriinkoonoo kuu yoo kiinyālilē :inee alak, / kēēyookyi inee kunyil āyēēng' ām kiyēē kiikuyey, / kēētāsyi kunyil āyēēng' ng'wooninto nyēē kiikoochi :inee chuut. ⁷ Kunyōōr :kiriinkoonoo nyalil āk lōōkik ām bārooyinto nyēē tēē nyēē kibo lelesta āk ng'aseetaab keey nyoo kiboonto. Kimwooyēē moo ām mēēnātēēt kule, 'Āyēku koorko bāytooyiin āmāyēku musuk āmākoy kwaama :nyalil bēsyēēt ake.' ⁸ Nteenee mākuchōōnchi :mnyaat ām bēsyēēt akenke nto chooto ku kēmēwuut āk nyalil. Makookarbuus :maata, kuuyu Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo ituilchinē kiriinkoonoo ng'aleek kubo kāāmuukēy.

⁹ Yoo kakas :bāytooyikaab kōōrēēt choo kitāyē Yēyiin āk choo king'ērēkyinē lelesta ām kiriinkoonoo yyētiit āk maat ām kiriinkoonoo, mākuriiryō miisin. ¹⁰ Mākōōyyoonyēē :bichoo yēē lōō kukeenyokoorta icheek :ng'wooninto nyēē mii yooto. Makwaam mbuy kumwooyē kule, 'Ng'woonin wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

Wōōy, baabaay, wē, Bābulōōn,

kiriinkoob kāāmuukēy!

Yyē, !kēēmukusēē asiista akenke baateey?'

¹¹ Makuriiree :cheemung'aariisyek kiriinkoonoo, kuuyu māmii :chii subak nyēē tākwoolchinē tukuukwaa ¹² bo *ta-aabuun, *feetaan, rwoontōōk chēē kāroorānēch āk sanayēek choo ālē beesaan chēē chang',

sirook chēē siimootyoonēch chēē kāroorānēch
 āk ankoosyek choo chābooyēch ānku ārroonēch,
 keetiik choo boong'u nyēē anyiny āk tukuuk tukul
 choo / kikeeyeyee keelteetaab bēēlyoontēēt āk
 choo / kikeeyeyee keetiik choo ālē beesaan chēē
 chaang', syaabaan, karnaak āk rwoontōchoo
 ilēkēchēēchē choo / kēētēēksēē. ¹³ Tukuuk
 alak ku chēbo mutālāsiniit, tukuuk choo /
 kiinyunkuruurēē nkwēēk, choo boong'u nyēē
 anyiny āk *maanemaane, *tifaayiik āk mwaayta,
 busyeeek āk nkoonuuk, tuuka āk kēēchiirēk,
 faraasiinek āk kōrōkōchōōnik ākoo mbo biiko.

¹⁴ Mākumwoochinē :cheemung'aariisyechaa kiri-
 inkēēt kule, 'Kōōkubootyēēniing' tukuukaab leles
 choo kwēmāchē miisin ankookuteereerteeniing'
 :bāyting'uung' tukul āk wōōyinnng'uung' nyēē māko
 wēēnyōōru bēsyēēt ake.' ¹⁵ Mākōyyoonyēē
 :cheemung'aariisyechaa yēē lōō ām kiriinkoonoo
 kikiikōōmokornoon icheek ānkumuuyo kubo
 nyaliltaab kiriinkoonoto. Mākwoomē mbuy
 kumēēysē ¹⁶ kule,

'Ng'woonin, wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

'Kiilaach sira nyēē nusaat, nyēē siimaatyaa ānku
 arraa,

kiilēkēchēēchē ām *ta-aabuut, rwoontōōy āk
 sanayeeek

chēē ālē beesaan chēē chaang'!

¹⁷ /Kaakiiburyeet bāytinoo tukul nyoo kō mā min-
 ing'

ām asiista akeenke baateey'!

Mākōyyoonyēē wōlēē lōō kōōsiroorchi keey
kiriinkoonoo :biiko choo yibē mwēēnkōōsyēk
āk mbo biiko choo bēētēē ānkuyēyiisyē āk choo
āliisyootē ām mwēēnkōōsyēchoo. ¹⁸ Yoo kakas
yyētiit āk maata nyēē mii kiriinkoonotoo,
mākumwooy kule, 'Yyē! Kaakwaaran :kiriing' nyēē
kōbo kwōng'ut.' ¹⁹ Mākuwāsyinē :bichoo tēertit
mētēwookwaa kōōboor mēēysēēt kōōnchōōytōōs
kule,

'Ng'woonin, wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

Kiimokornoon biiko tukul choo kiboonto
mwēēnkōōsyēk ām araarayta
ām bāyting'uung'!

So, keeburyetee asiista akeenke buch?'

²⁰ Ong'erech oō, :malayikaanik ākoo biikaab Kiri-
istō!

Ong'erech *lēbkēēyik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin.
Kakooruusta :Yēyiin kiriinkoonoo
kurub kuu wōloo /kikēēyēytook."

²¹ Yu kāākuyityo :yoo, kunam :malayikeet nyēē
kiboonto kāāmuukēywēēk miisin rwaanteet nyēē
tēē rwaanteetaab ng'ooysō ānkuwiirchi araarayta
ānkumwooy kule, "+/Mākiiryookuung' areet akeenke
wē, kiriinkooni wōō bo Bābulōōn ām nkuruuk kuu
rwaantaanaa, nyēē mākoy /bokeekasing' bēsyēēt
ake. ²² -Māwokutookunēē bēsyēēt ake wōlēē imiitē
:biiko chēē tyēēnē ānkubutē bukantiinek āk chēē
kuutē kurēēruunēk āk aryeembuunek. Mākoy
kutookunēēniing' subak :kiitoong'iintō ake tukul
nto ku :biich chēē ng'ooysē. ²³ Mākoy kulay :taari

kulēbkēchiing' bēsyēēt ake. Mākoy / bokyaam saakweetaab kooyēēy ake tukul ām wōlēē imiitē. Kitookunootiin :cheemung'aariisyekuuk ām kōōrēēt. Kiikutēwēchākiis :biiko tukul kubo mosoonkoyeenikuuk. ²⁴ / Kikiitaatee āriing'uung' korotiikaab *wōōrkooyik āk biikaab Kiriistō āk chēbo biiko tukul choo /kikēēbākāchē ām kōōrēēt.”

19

Saakweetaab kooyēēy nyēbo Mēēnkit

¹ Yu kakeeyta :yoo, akas bōlāt nyēbo biich chēē chaang' kumwooyē kule,

“Aleluuya!”

Kāārārookiintēēt :Yēyiintēenyoo,
itōrōōroot ānku cheechii :kāāmuukēywēēk.

² Bo man ānku chuulaat :kiyēē itiiilē.

Kiikōōtiilchi ng'aleek koorcoonoo ki
choonchooyēn,
nyoo kinyēērēē kōōrēēt ām rōkōsnyii bo mar-
taayēēt.

/Kikiing'woonchi koorcoonoo,

kuuyu kibakach :inee choo kiyēchinē Yēyiin
yiisyēēt.

³ Aleluuya!

Chiiltooy ākookoy :yyētiit ām kiriinkoonoo.”

⁴ Kikutunkyi :booyichoo tibtemu āk ang'wan ākoo tukuuchoo sobchootiin ang'wan Yēyiin nyoo kimii kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kumwooyē kule,

18:23 Isa. 23:8; Cherem. 7:34 **18:24** Isa. 26:21; Cherem. 51:49; Mat. 23:35; Ng'oong'. 16:6 * **19:1** Ibooru ām kuutiitaab Iburaneek :ng'ālyoontooni kule 'Kusilākoy :Yēyiin'. **19:2** Ng'oong'. 16:6 **19:3** Isa. 34:10; Ng'oong'. 14:11; 18:9, 18

“Aameen, aleluuya.”†

⁵ Nto mii yoo, kuchōōnēē :kuut yēbo
ng'echeraanaa nyēē kimwooyē kule,

“Ōsiltē Yēyiintēenyoo,

:akweek tukul choo ōywēyē ānkōōyēchinē yi-
isyēenyii

ānkiimining' nto iwōō.”

⁶ Yooto akas bōlāt nyēē wuu nyēbo lukēētaab
biiko. Kiiruumē kuu bēēkaab chēēsuruur ānkutulē
kuu iiloot kumwooyē kule,

“Aleluuya!

Bāytooyiisyē :Mokoryoontēēt Yēyiintēenyoo
nyoo bāwu kiy ake tukul.

⁷ Okany keetankas ankeeng'erech ankiikaaste

kuuyu kaakuyit :saakweetaab kooyēy nyēbo

*Mēēnit,

ānkāākuchōb keey :murereenyii.

⁸/Kākiilookyi mureraanaa sirook chēē kāroorānēch,
chēē leelach ānku tiliilēch.”

Ibooru :siroochoo leelach yēyuutēk chēē chur-
tootiin chēbo biikaab Kiriistō.

⁹ Yooto, kumwoowo :malayikeet kule, “Sir
ng'aleechu: Ibēruurootiin :biich choo /kākēēkuur
kuba saakwaanaa bo Mēēnit. Ng'aleekaab man
:chu chēbo Yēyiin.”

¹⁰ Yu kāākuyityo :yoo, āryookyi keey yēbo
kērēēnkōōkyii ākutunkyi. Nteenee kumwoowo
kule, “-Mēēkutung'woo! Ntēē kēēyēchinē :tukwaay
Yēyiin yiisyēēt āk mbo ng'eetaabkoomēt choo
kiikukiilchi lōkōōywēk kurubta keey Yēesu.

† 19:4 Kasee ng'aleechu āyēēng' yoo bo kāāboorunēētaab ng'aleek.

19:4 Ng'oong'. 4:4, 6; 5:7 19:7 Ng'oong'. 21:2 19:8 Ng'oong'.
6:11 19:9 Isa. 25:6; Mat. 22:2; Luuka 14:15-16

Kutunkyi Yēyiin nkit, kuuyu ng'āloolēē baateey
*:wōōrkooyoontēēt lōkōōywēk kurubta keey Yēēsu.”

Chiito nyēē kakalab :faraasiit nyēē siirwoo

¹¹ Kyaakas kuyaataat wōliin bo kibkōōnkōy
ānkumii :faraasiit nyēē siirwoo nyēē kēsēnē chii.
/Kēēkuurēē chiichooto ‘Manta /ānkiikoosēē keey.’
Yoo itiilē ng’aleek nto kuyēyē booryēēt, kuyēyē
nyēbo churtaayeet. ¹² Kikerkeey :koonyekyii
maat nyēē irikitiitē ānkimii :kuutwōōsyēkaab
bāytooyiisyēēt chēē chaang’ mētinyii. Boonto
kaayneet /ānkikēēng’ōōtyi kaayna nyēē -mēēnkēt
:chii nteenee :inee nkit :nyēē inkētē. ¹³ Kiilaach
:inee sira nyēē kooy nyēē / kikiikiiluumta
korotiik, nto kaayneenyii ku ‘Ng’ālyoontēētaab
Yēyiin’. ¹⁴ Kirub chiichoo :lukēētaab booryēēt
nyēbo kibkōōnkōy. Kikiilaach :lukoonoo sirook
chēē nuusyootiin, chēē leelach ānku tiliilēch
ānkibēētēē :faraasiinek chēē siirwoonēch.
¹⁵ Kichuwunee kuutiinyii :chōōkiit nyēē
ng’atiib nyēē mākuyēyiisyēē sukōōsyēentēē
biiko chēē -mēēywēyē Yēyiin. Mākōōng’woonchi
bichoo ām kirōktaab bāytooyiisyēēt nyēbo
karneet ānku mākutum keey :korotiik kuu
bēēkaab musābiibuunēk chēē / kakiitartaar,
kōōbooru nyēērunātēētaab Yēyiintēētaab
kāāmuukēy. ¹⁶ /Kikēēsirchi sireenyii āk kibēēsnyii
kaaynaani: ‘Bāytooyiintēētaab bāytooyik ānku
Mokoryoontēētaab mokorēēnik’.

19:10 Ng'oong'. 22:8-9; 6:9 **19:11** Mat. 3:16 **19:12** Ng'oong'.
1:14-15 **19:13** Isa. 63:1-6; Yoowa. 1:1 **19:14** Ng'oong'. 6:11
19:15 Tyēēn. 2:9; Ng'oong'. 1:16; 2:26-27 **19:16** Ng'oong'. 17:14

17 Kyaakas malayikeet nyēē kēēyooonyēē yēbo asiista kukuurē tāriitēk chēē kitēērēertoote kule, “Ōruruuch keey kubo Saakweetaab Yēyiin, 18 okwaa boo-am muuswēkaab bāytooyik, kāāyooong'ikaab lukōōsyēk āk biikaab nkuruuk āk faraasiinek kuboonto keey biikwaa choo kēsēnē. Boo-am muuswēkaab chēē bāwu keey āk chēē mātwoor, chēē wōōyēch āk chēē minkēech.”

19 Nto mii yoo, akas tyoonyoo bo rōkōs āk bāytooyikaab kōōrēēt kukēēruruuch keey kuboonto keey lukōōsyēkwaa bo booryēēt kumāchē kubooryēē chiichoo kālābē :faraasiinaa siirwoo āk lukēenyii. 20 Nteenee, / kikeenam tyoonyoo, kuboonto keey wōōrkooyoontoonoo bo ng'wiiynan nyoo kiyēyē tukuuk chēbo kwōng'uut ām kāāmuukēywēēkaab tyoonyoo. Kiiēbēēēē :wōōrkooyoontoonoo ng'aleechuutēchu bo kwōng'uut bichoo kiboonto bēēruutyēētaab tyoonyoo āk choo kikutunkyinē āynātoonoo kerkeey tyoonyoo. / Kikēēwunukyi tyoonyoo āk wōōrkooyoontoonoo bo ng'wiiynan tōōliilēētaab maat nyēē ng'āsyānē kusobchootiin. 21 / Kikeebar lukōōsyēkwaa ām chōōkiinoo kichuwunēē kuutiitaab chiichoo kikālābē :faraasiit. Yooto kwoomiis :tāriitēk tukul kut kulēesoon.

20

Bāytooyiisyēēt nyēbo kēnyiiisyēk kisyereet akeenke

¹ Yu kāākuyityo :yoo, akas malayikeet kuchōōnēē barak kuboontoonu yootēywoontēēt nyēbo

19:18 Ēsēk. 39:4, 17-19 **19:19** Tyēēn. 2:2; Ēsēk. 38:2-9, 14-16; Seka. 14:2; Ng'oong'. 17:12-14 **19:20** Ng'oong'. 13:1-2, 14-15; 20:10 **19:21** Ng'oong'. 1:16

nkōriinoo māng'ētē ankikinam nyōrōōrēēt. ² Kirat :malayikaanaa chēesoosum, eereenaanaa kibo kēny, Kibrōkōsyoontēēt āk Syeetaani. ³ Kitōōrchi :malayikaanaa Kibrōkōsyoontēēt nkōriinoo māng'ētē. Kikerta nkōriinooto kut kubēk :kēnyiisyēk kisyereet akeenke simēētākōōbērbēērē biiko. Nto yityo, /kiityaakta kuyēyiis ām bārooyin nyēē mā tyaa.

⁴ Nto mii yoo, akas ng'ēchērōōkaab bāytooyiisyēēt chēē kēēbuurēē :biiko /ānkiikoochinē kāāmuukēywēēk kootiil ng'aleek. Kyaakas subak tāmirmirookaab biiko choo / kikēēchwēntooy mētēwookwaa kuuyu kiinēmchi keey Yēesu kwoomtootooy ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Bichooto :choo kimānāākutunkyi tyoonyoo nto āynātoonoo kerkeey tyoonyooto āmēēbērē kikiikunyōōr bēēruutyēētaab tyoonyooto ām tokoochikwaa nto ku āwunnyēkwaa. Kisobcho :bichoo subak ānkubāytooyiis āk Kiriistō kēnyiisyēk kisyereet akeenke. ⁵ Ng'eteet :nyi nyēbo taayta ām meet. (Mānāāng'ēētyēē meet :biiko chuut alake choo kiikubēk ākoy kukeeyta :kēnyiisyēchoo kisyereet akeenke.) ⁶ Ibēruurootiin ānku tiliilēch :choo mākunyōōr ng'eetaani bo taayta ām meet. Mānyōōru icheek :meet nyoo bo āyēēng', nteenee mākuyēchinē Yēyiin āk Kiriistō yiisyēēt ānkumākubāytooyiis āk Kiriistō kēnyiisyēk kisyereet akeenke.

/Kikiibēl Kibrōkōsyoontēēt

7 Yoo kaakukeeyta :kēnyiisyēk kisyeereet akenke, +/- mākiityookunē Kibrōkōsyoontēēt wōloo /kikēērātyinē. 8 Māwokulātunoot biiko ām kōōrēēt kutēē yēē tēē nto chooto ku Kook āk Māākōk ānkōōruruchoot biikaab booryēēt chēē tēē ng'aayneetaab sakaramteetaab araarayta. 9 Kikwaanee :lukōōsyēk kōōrēēt tukul kumukuul ānkōōkwēnkweēn wōlēē minyē :biikaab Yēyiin ām kiriinkoonoo chamaat. Nteenee kirārākunē :maat barak ankumeel lukōōsyēchoo kule tōng'! 10 Nteenee /kikēētōōrchi Kibrōkōsyoontēēt nyoo kilātunootē bichoo tōōliilēetaab maat nyēē ng'āsyānē, wōloo /kikēētōōrchinē tyoonyoo āk wōōrkooyoontoonoo bo ng'wiiynan. Mākunyāliltōōs :bichoo ām wōlooto ākookoy kwiimēn kuyyeech.

Kāātiilēyoontēēt nyēbo lētuut

11 Nto mii yoo, akas ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk chiito nyēē kēēbuurēē. Ki lēēl :ng'echeraanaa ānku wōō. Kyaakas ām yooto kumwēyē :kōōrēēt āk barak āmānāābokutook subak bēsyēēt ake. 12 Kyaakas biich chēē kikiikubēk kunam wōlēē mii :chēē ki wōōyēch āk chēē minkēēch. Kimii :bichoo kēēyyoonyēē taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. / Kikeeng'aany kitaabuunek chēē chaang' āk mbo nyoo bo soboonto. / Kikiirōōtoot yēyuutēkaab bichooto kikiikubēk kurub kuu yooto kisirootiin ām kitaabuunechaa. 13 Kikōōn :araarayta biiko chēē kikiikubēkyi araaray. Kukōōn :nkinee

20:8 Ēsēk. 38:2, 10-15 **20:9** Ēsēk. 38:22 **20:10** Mat. 25:41; Yuuta 7; Ng'oong'. 19:20; 20:14; 21:8; 14:10 **20:11** Mat. 24:35; 2Bēt. 3:10; Ng'oong'. 5:7; 6:14; 21:1 **20:12** Ng'oong'. 3:5

Meet āk *Kāābkwombiich biiko chēē kikiikuba wōlooto. /Kikiikuum chii kurubta keey āk ng'aleek chēē kikiikuyey. ¹⁴ Nto mii yoo, /keenam Meet āk Kāābkwombiich / ānkēewiirchi tōōliilēētaab maat. Tōōliilooni bo maat ku meetaab āyēēng'. ¹⁵ Nto chiito nyoo /kimānāākēēsirchi kaayneenyii kitaabuunaa bo soboonto, /kikēewiirchi nyoo tōōliiloonoo bo maat.

21

Barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl

¹ Nto mii yoo, akas barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl, kuuyu kikiikumis :barak āk kōōrēēt nyoo kibo taay ānkiikubot :araarayta. ² Kyaakas *kiriinkēēt nyēē tiliil kurēkunēē barak, nto nyooto ku *kiriinkēētaab Yēerusālēēm nyēē lēēl. Kirēku kuu mureryaa nyēē chōboot ankeelaach keey nyēē karaaran nyēē mii chokutuuyēē saanteenyii nyēē sukoomut. ³ Kyaakas /kēēkuurunēē yēbo ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kule, “Ming'tooy keey ra :Yēyiin biiko ānkumākuboonto keey :inee bichooto. Mākuyēk :bichooto cheechii ānkumākōōbuurtooy keey :Yēyiin nkit bichooto.* ⁴ Mākumāsyi :Yēyiin bichoo lōōkyoo ake tukul. Mēētākubēku :biiko, nto kuriirtōōs nto kumēēysē, nto kukāsē ng'woonin, kuuyu kookukeeyta :soboonto nyoo kibo taay.”

20:13 Room. 2:6; Ng'oong'. 2:23 **20:14** Ng'oong'. 2:11 **20:15** Ng'oong'. 3:5 **21:1** Isa. 65:17; 2Bēt. 3:13 **21:2** Kala. 4:26; Ibu. 11:16; 12:22; Ng'oong'. 21:9–22:5; 3:12 * **21:3** Tinyē :siruutēk alake ng'aleechu 'ānkuyēk Yēyiintēēng'waa'. **21:3** 2Kōōr. 6:16
21:4 Ng'oong'. 7:17

5 Kimwooy :chiito nyoo kikiibuurē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kule, “Āmiitē wāālēliitē kiy ake tukul,” ānkumwooy subak kule, “Sir ng'aleechu, kuuyu bo man /ānkiikoosēē keey.”

6 Nto mii yoo, kumwoowo :chiichoo kule, “Kāākuyityiin. Anii ku *Alfa āk Omeeka, ātoowu ānkāāwoong'tooy. Chiito nyoo amē :melelta, +māākoochi bēēko chēbo buch chēē kulkulunēē koong'taab soboonto. 7 Mākunyōōr :chiito nyoo kēēbēliis tukuuchoo tukul ānku +māāyēku :anii Yēyiintēnyii ānkuyēk :inee lakwanyuu. 8 Nto choo nyēbētōōs, choo -mēēkoosēēnoo keey, kibrōkōsiis, rumiik, choo mārtootē, bōōniik, choo kutunkyinē āynātōōs nto ku choo ng'wiiynānootē, /kēētōōrchinē bichoo tukul tōōliilēētaab maat nyēē ng'āsyānē. Meetaab āyēēng' :nyiitēnyi.”

**Kiriinkēētaab Yēērusālēēm nyēē lēēl*

9 Yu kāākuyityo :yoo, kuchō :malayikeet ake am choo ki tisab choo kiboonto kibuumbōōk tisab chēē kinyiy :mēēyinwēk tisabu chēbo lētuut. Kimwoowo kule, “Chōō ābooruung' murereetaab *Mēēnkit.” 10 Kikalabaa :malayikaanaa am kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ākoy lekemeet nyēē wōō anku kooy miisin. KiiBoorwoo kiriinkoonoo tiliil bo Yēērusālēēm kurēkunēē barak wōlēē mii :Yēyiin. 11 Kiilēkēchēēchē :kiriinkoonoo am lēbkēēyyēētaab Yēyiin kuu rwoontōōk choo ilēkēchēēchtōōs choo alē

21:5 Isa. 65:17; Ng'oong'. 5:7; 21:1 21:6 Seka. 14:8; Yoowa. 7:37; Ng'oong'. 1:8; 22:1; 7:17 21:7 Ēsēk. 11:20 21:8 Ng'oong'. 2:11; 20:10; 21:27 21:9 Ng'oong'. 15:1; 19:7; 21:2; 22:17 21:10 Ēsēk. 40:2; Ng'oong'. 1:10

beesaan chēē chaang'. ¹² Kiboonto :kiriinkoonoo tōōtēēt nyēē wōō anku kooy miisin nyēē kiboonto ōrootunwēēk taman āk āyēēng' ānkimiitē :malayikeet akeenke oreet ake tukul. /Kikēēsirchi oreet ake tukul kaayneet akeenke nyēbo aroosyekaab biikaab Isrāyēēl choo ki taman āk āyēēng'. ¹³ Kimii :ōrootunwēēk sōmōku komosta nyēbo koong'asiis, kumii :alake sōmōku komosta nyēbo tō, kumii subak :sōmōku komosta nyēbo cheeronko ānkimii :sōmōku komostaab tinkey. ¹⁴ /Kikēēsisinēē tōōtoonoo rwoontōōk taman āk āyēēng' / ānkikēēsirchi rwoontōōchoo kaayna ake tukul nyēbo *lēbkēēyik taman āk āyēēng' choo kibo *Mēēnkit.

¹⁵ Kiboonto :malayikeet nyoo king'āloolwoo kirōktaab *ta-aabuut nyēē / kikiirookēē kiriinkoonoo, ōrootunwēēkyii āk tōōtōōsyēkyii. ¹⁶ Kyooyēēchiin :komoswookik tukul ang'wanu chēbo kiriinkoonoo. Ki kiilomiitaanik 2,220 ake tukul nto kuwo barak ku kiilomiitaanik 2,220. ¹⁷ Kii-āyēēch mbo tōōtēētaab kiriinkoonoo, nyēē kibuntooy miitaanik 65.† Kiyēyiisyēē :malayikeet kāārookiisyēēt nyēē wuu nyēbo biiko. ¹⁸ / Kikeetechee tōōtoonoo rwaanteet nyēē / kēēkuurēē yasbiitiit nto *kiriinkēēt / keetechee nyoo ta-aabuut nyēē tiliil nyēē kiilēkēchēēchē kuu kiyyēt. ¹⁹ / Kikiikaraaranee rwoontōōk chēē / kikiikēēsisinēē tōōtēētaab kiriinkoonoo

21:11 Isa. 60:1-3, 19; Ēsēk. 43:2 **21:12** Chuy. 28:21; Ēsēk. 48:30-35; Ng'oong'. 7:5-8 **21:14** Ibu. 11:10 **21:15** Ēsēk. 40:3; Ng'oong'. 11:1 **21:16** Ēsēk. 48:16-17 † **21:17** Mwooyē :yuutēyu ām kāāyiitiisyēēt ake kule 'kyuubiitiinēk' bokol akeenke āk artam āk ang'wan (12 kunyil 12), nyēē ibooru kule yēmē biikaab Kiriistō.

rwoontōōk chēē tēērchiintōōs ānkwoolē beesaan chēē chaang'. / Kikiikaasee rwaanteet nyēbo taayta nyēē /kikēēsisiniisyēē yasbiitiit, /kiikaasee nyēbo āyēēng' nyēē / kēēkuurēē yākuut nyēē buusyēē / ankiikaasee nyēbo sōmōk nyēē / kēēkuurēē kālketōōn. /Kikiikaasee nyēbo ang'wan rwaanteet nyēē /kēēkuurēē sumāriiti ²⁰ nto nyēbo muut ku sārtōōniik, nyēbo lo ku ākiik, nyēbo tisab ku kiriisōliit, nyēbo sisiit ku sabarachaati, nyēbo sokool ku yākuut nyēē toolēēlyoo, nyēbo taman ku kirisoobraas, nyēbo taman āk akeenke ku yāsiintēēt nto nyēbo taman āk āyēēng' ku āmētiistō. ²¹ /Kikeeyeyee ōrootunwēēchoo ake tukul choo ki taman āk āyēēng' sanayaanteet akeenke nyēē wōō. / Kikeetechee kēēltaab kiriinkoonoo ta-aabuut nyēē tiliil nyēē toolēē biich kuu kiyyēēt.

²² Manaakas Kōōtaab Yēyiin ām kiriinkoonoo, kuuyu minyē wōlooto :Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo bo kāāmuukēy āk *Mēēnkit. ²³ Māmāchē :kiriinkoonoo kōōluuchi :asiista nto ku araawēet, kuuyu ikwēnyē :lēbkēēyyēētaab Yēyiin anku taariinyii :Mēēnkit. ²⁴ Mākubēēsyētēē :biiko lēbkēēyyoonoo ānkumākukoonyit :bāytooyik wōlooto. ²⁵ -/ Mākēēkērē ōrootunwēēkaab kiriinkoonoo ākookoy kuuyu mākoy kutook :kwēēmowuut. ²⁶ Mākuyibchi :bōrōryōōsyēk tukul kiriinkoonoto kooniyit. ²⁷ -Mēēwutē kiriinkoonoo :kiy nyēē mā tiliil, kibrōkōsyoo nto ku chii nyēē ng'wiin. Nteenee biiko baateey chēē iwutē ku choo / kikēēsirchi kooyndōōkwaa kitaabuutaab soboonto

21:21 Isa. 54:11-12; Ēsēk. 28:13 **21:23** Isa. 24:23; 60:19-20;
Ng'oong'. 22:5 **21:26** Isa. 60:3, 11

nyoo bo *Mēēnkit.

22

Āynēētaab soboonto

¹ Nto mii yoo, kōōboorwoo :malayikeet āynēētaab soboonto nyēē kiilēkēchēchē kuu kiiyēēt. Kikulkulunēē :bēēchoo yoo bāytooyiisyēē :Yēyiin āk *Mēēnkit, ² ānkirōōtēē kwēēnuutaab kēelto nyēē baraay ām kiriinkoonoo. Kikibiityēē komoswookik tukwaay chēbo āynoonoo :keetiikaab soboonto chēē yēyē lokoyeek araawa ake tukul anku saakit mbo :sokēēkyii. ³ Mākoy / kēēchubiis ām wōlooto. Mākubāytooyiisyoowunēē :Yēyiin āk Mēēnkit kiriinkoonoo ānkumākuyēchinēē wōlooto :biikyii yiisyēēt. ⁴ Makukas :bichoo wōlēē wuu :Yēyiin / ānkēēsirchi kaayneenyii tokoochikwaa. ⁵ Māmii :kwēēmowuut wōlooto āmākoy / keemach taariin nto ku lēbkēēyyoob asiis kuuyu Mokoryoontēēt Yēyiin nkityō :nyēē lēbkēēyyēēng'waa ānku mākubāytooyiis :bichoo ākookoy.

Ng'aleek chēē /kiitēryēēchēē

⁶ Kimwoowoo :malayikeet kule, “Bo man :ng'aleechu / ānkiikoosēē keey. Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo mwoochinē *wōōrkooyikyii ng'aleek chēē mwooyē :nyēē kiiyookwoo anii chāāboorchi biikyii choo yēchinē inee yiisyēēt kiyēē mii

21:27 Isa. 35:8; 52:1; Ēsēk. 44:9; 1Kōōr. 6:9-10; 2Bēt. 3:13; Ng'oong'. 3:5; 21:8; 22:15 **22:2** Ēsēk. 47:1-12 **22:3** Ng'oong'. 1:6 **22:4** Mat. 5:8; 1Yoowa. 3:2; Ng'oong'. 14:1 **22:5** Isa. 54:1-17 **22:5** Tān. 7:18, 27; Ng'oong'. 21:23; 1:6

wokuyēyāktōōs ām lēēkitō. ⁷ Mwooyē :Yēēsu kule, 'Oyeb yiit! Āmiitē āchōōnii ām lēēkitō. Ibēruurootiin :biiko choo koomānē ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni.' ”

⁸ Anii Yoowaana :nyoo kyāākāsēē ng'aleechu yiitiikyuu āk koonyekyuu. Yooto kawaakas ng'aleechaa, āryookyi keey yēbo kērēēnkōōkaab malayikeet nyoo kiiboorwoo ng'aleechaa ākutunkyi. ⁹ Nteenee, kimwoowoo :malayikaanaa kule, “-Mēēkutung'woo! Ntēē āyēchinē Yēyiin yiisyēēt kuu inyiing' āk kuu wōloo yēytooy mbo :ng'eetaabkoomēt, wōōrkooyik āk biiko tukul choo koomānē ng'aleekaab kitaabuuni. Ikutunkyi Yēyiin nkit!”

¹⁰ Nto mii yoo, kumwoowoo kule, “-Meewuny ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni, kuuyu kaakuriik :bēsyoōsyēk chēē mākuyityiin :ng'aleechuutēchu. ¹¹ Chii nyoo yēyē ng'al chēē miyootēch, kutas taay kuyēyē kuu nyooto, nto nyoo yēyē rōkōs, kutas taay kuyēyē kuu nyooto. Nto chiito nyoo yēyē ng'al chēē churtootiin, kutas taay kuu nyooto, nto nyoo tiliil, kutas taay kutililiit.

¹² Mwooyē :Yēēsu subak kule, '+Māāchōō areet akenke! +Māākwēchi chii ake tukul kiy kurubta keey kiyēē kiikuyey. ¹³ Anii ku Alfa āk Omeeka, anii :taayta āk lētuut, ātoowu ānkāāwoong'tooy.’

¹⁴ Ibēruurootiin :biiko choo kēēwuun keey kutililiitu kuuyu mākunyoolchi kōōwut

22:6 1Kōōr. 14:1; Ng'oong'. 1:1, 3; 10:7; 19:9; 21:5 **22:7** Ng'oong'. 3:11; 1:3 **22:9** Ng'oong'. 19:10 **22:10** Tān. 12:4 **22:11** Tān. 12:10 **22:12** Mat. 16:27; Ng'oong'. 2:23; 6:10; 16:6; 19:2; 20:12-13 **22:13** Ng'oong'. 1:8

kiriinkoonoo ankwaam lokoyaanteetaab kēētitaab soboonto. ¹⁵ Kiikung'etee saang' kēny :kibrōkōsiis, chēēbsookēyiis, choo mārtotē, rumiik, choo kutunkyinē āynātōōs āk tukul choo kicham ng'wiiynaneet.”

¹⁶ Mwooyē :Yēesu kule, “Kāāyooku :anii malayi-keenyyu chokōōbooruung' inyiing' ng'aleechu imwoochi kanisoosyek tukul. Ātoorunēē tiikiityoon-tēetaab *Tāwuti ānkāachōōnēē kōōnyii ānkāāyēku toboyaanteet nyēē lebkeey miisin.”

¹⁷ Mwooyē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk mureraanaa kule, “Chōō!” Kumwooy :chii ake tukul nyoo kāsē ng'aleechu kule, “Chōō!” Nyoo āmē melelta, kuchō. Nto yoo mächē :chii bēēkaab soboonto /kiikoochinē buch.

¹⁸ Ākiimchinē :anii chii ake tukul nyoo kāsē ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni kule, “Yoo kātāsyi :chii ng'ālyoo, mākutāsyi :Yēyiin inee ng'woonin ake tukul nyēē twekaat ām kitaabuuni. ¹⁹ Nto chiito nyoo kēēnēmto ng'ālyoo ake tukul ām kitaabuuni, makukerekta :Yēyiin chiichoo kumānyōōr tukuuk chēē kōōnu :kēētitaab soboonto āk kiyēē mākunyōōr ām kiriinkoonoo tiliil, choo iboorunootiin ām kitaabuuni.”

²⁰ Mwooyē :chiichi kimwooyē ng'aleechu tukul kule, “Ēē, +māachōō areet akeenke.” Kuwuuyiit nyooto. Ichōō oō, Mokoryoontēēt Yēesu.

22:14 Ng'oong'. 7:14; 2:7 **22:15** Ēfēēs. 5:5; Filib. 3:2; Ng'oong'. 21:27 **22:16** Room. 11:16-18; 15:12; Ng'oong'. 5:5; 2:28 **22:17** Ng'oong'. 21:9, 6 **22:18** Kiruu. 29:19-21 **22:19** Kiruu. 4:2; 12:32; Kāälēw. 30:6 **22:19** Ng'oong'. 2:7 **22:20** 1Kōōr. 16:22; Ng'oong'. 3:11

21 Lēyyē, kōōbēruurook tukul :Mokoryoontēēt
Yēesu.

Biibilya Nyēē Tiliil
New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sabaot

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9966002030

The New Testament

in Sabaot

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

c68c9dca-518f-544b-a52e-82240cf64928